

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a zájmových chovů



**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

Moderní metody výcviku základní poslušnosti psa

Bakalářská práce

Barbora Mačugová

Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Ing. Kristýna Machová, Ph.D.

© 2020 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Moderní metody výcviku základní poslušnosti psa“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce Ing. Kristýně Machové, Ph.D., za rady a podněty, které mi během psaní práce poskytla.

Děkuji také Bc. Jiřímu Kubicovi za napsání skriptu pro tvorbu grafů a psychickou podporu po celou dobu studia.

Moderní metody výcviku základní poslušnosti psa

Souhrn

Psa v dnešní době vlastní značná část lidské populace. Aby bylo lidstvo dlouhodobě schopno společného soužití se psy, je nutností, aby psi zvládali výcvik základní poslušnosti. Mezi moderní a dnes velmi oblíbené metody patří metody výcviku pomocí pozitivní motivace psa. Tyto metody učí psa poslušnosti a dalším dovednostem nenásilným způsobem a zaručují tak životní pohodu zvířat. Mezi pozitivní metody výcviku psů patří klikr trénink, shaping neboli tvarování, targeting a metoda Do as I do. Při klikr tréninku trenér pro označení správného chování používá pomůcku zvanou klikr, což je ruční signalizační zařízení, které při stisknutí vydává zvuk, tzv. klik. Další dnes velmi oblíbenou metodou výcviku psů je shaping. Shaping je pozitivní výcviková metoda, při které je pes odměňován pouze za správné chování, špatné chování je ignorováno. Targeting je výcviková metoda zábavná jak pro psa, tak i pro jeho trenéra. Úkolem psa při targetingu je dotknout se terče (targetu) některou z částí svého těla. Co se týče poslední zmíněné metody, mnohé studie prokázaly, že psi jsou velmi šikovni v sociálním učení, proto také vznikla výcviková metoda s názvem Do as I do neboli dělej to po mně. Pes se při ní pomocí operantního podmiňování učí napodobit chování předváděné lidským demonstrátorem.

Z výsledků dotazníku, který je součástí práce, vyplynulo, že pozitivní výcvikové metody jsou dnes mnohem používanější než metody používající k výcviku averzivní stimuly. Někteří majitelé si cvičí svého psa sami, mnozí majitelé psů však navštěvují se svými psy některou z mnoha psích škol. Dnes známí trenéři psů i jiných zvířat, jako jsou Jan Böhm, Jiří Bravenec, Ing. Alena Smolíková, Ing. Jakub Beran a RNDr. František Šusta, Ph.D., používají k výcviku pouze pozitivní výcvikové metody.

Práce je zaměřena na moderní metody výcviku základní poslušnosti psa s následným příkladem použití pozitivních výcvikových metod pro základní povely poslušnosti. Praktická část práce se formou dotazníku zaměřuje na metody, které využívají v praxi profesionálové, a to konkrétně u povelů sedni, lehni, ke mně, k noze a zůstaň.

Výcvik základní poslušnosti psa umožňuje následně lepší soužití psa s člověkem a také poskytuje možnost zamezit u psa nechtěnému chování či jej úplně odstranit. Se psem, který má výcvik základní poslušnosti, je mnohem jednodušší manipulovat.

Klíčová slova: pes, výcvik psa, výcviková metoda, pozitivní výcvikové metody

Modern methods in dog obedience training

Summary

Large part of human population owns a dog nowadays. In order for humanity to be able to coexist with dogs, it is necessary to master basic obedience training. Modern and very popular methods today include training using positive dog motivation. These methods teach the dog obedience and other skills in a non-violent way and thus respect the well-being of animals. Positive dog training methods include clicker training, shaping, targeting and the Do as I do method. During clicker training, the trainer uses a clicker to indicate correct behaviour. Clicker is a manual signaling device that emits a sound called a click when pressed. Another very popular dog training method nowadays is shaping. Shaping is a positive training method. The dog is rewarded only for correct behaviour, bad behaviour is ignored. Targeting is a joyable training method for both the dog and his trainer. The dog's task in targeting is to touch the target with one part of his body. Many studies have shown that dogs are very good at social learning, which is the reason why the training method called Do as I do or Do it after me was created. Through operant conditioning, the dog learns to adapt its behaviour to that one demonstrated by a human.

The results of the questionnaire showed that positive training methods are used more often than methods using aversive stimuli for training. Some owners train their dog themselves, but many attend one of the dog schools. Well-known dog and animal trainers, such as Jan Böhm, Jiří Bravenec, Ing. Alena Smolíková, Ing. Jakub Beran and RNDr. Frantisek Susta, Ph.D., use only positive training methods for training.

The work is focused on modern methods of basic dog obedience training with a subsequent example of the usage of positive training methods for basic obedience commands. The practical part of the work on the methods used by professionals in practice, specifically for the commands sit, lie down, to me, to the leg and stay.

Training in basic obedience of the dog subsequently provides better coexistence of the dog with the human and also the opportunity to prevent or completely eliminate unwanted behaviour. A dog that has basic obedience training is much easier to manipulate.

Keywords: dog, dog training, dog training method, positive training methods

Obsah

1	Úvod	1
2	Cíl práce	2
3	Literární rešerše	3
3.1	Domestikace psa	3
3.2	Historie výcviku psů a významné osobnosti	4
3.3	Základní principy učení	5
3.4	Užívané výcvikové pomůcky	8
3.5	Moderní metody výcviku	13
3.5.1	Tvarování (shaping) – pozitivní metoda	14
3.5.2	Použití targetů (targeting) – pozitivní metoda	15
3.5.3	Klikr trénink – pozitivní metoda	15
3.5.4	Metoda Do as I do (dělej to po mně) – pozitivní metoda	17
3.5.5	Elektrická výcviková zařízení – averzivní metoda	17
4	Metodika	20
5	Praktická část	21
5.1	Dotazníkové šetření v populaci	21
5.2	Dotazníkové šetření mezi profesionálními trenéry	26
5.2.1	Jan Böhm	26
5.2.2	Jiří Bravenec	27
5.2.3	Ing. Alena Smolíková	29
5.2.4	Ing. Jakub Beran	31
5.2.5	RNDr. František Šusta, Ph.D.	33
6	Závěr	36
7	Použitá literatura	37
8	Přílohy	47

1 Úvod

Pes je dnes oblíbeným mazlíčkem mnoha domácností. Existují doklady o společném soužití člověka a psa již ve velmi dávných dobách, kdy začala jeho domestikace, tedy asi před 15 000 lety (McGourty 2002). Mezi nejzajímavější patří nález hrobu, ve kterém byl pohřben pes společně s člověkem.

Mnoho lidí v dnešní době vlastní psa, ne všichni však vědí, jak se psem správně pracovat a něco jej naučit. V minulých letech prošly metody výcviku a výchovy psů mnohými změnami. V současnosti lze psy cvičit v mnoha disciplínách. Příkladem mohou být psi v pomáhajících profesích, jako jsou například psi asistenční a vodící, psi policejní nebo psi záchranáři; mnozí lidé se svými psy provozují psí sporty, jako jsou agility, dogfrisbee, dogdancing atd.

Aby mohl být pes dobře a efektivně cvičen v jakékoliv disciplíně, je nutné znát základní principy učení, mezi které patří i Skinnerovo operantní podmiňování nebo klasické podmiňování, kterým se zabýval Ivan Petrovič Pavlov.

Před započítím samotného výcviku psa je třeba si rozmyslet, jaká výcviková metoda bude pro dané zvíře nejvhodnější. Jelikož si mnoho lidí se svým psem neví rady jak při jeho výchově, tak i při výcviku, obrací se často na nějakou psí školu ve svém okolí. Těchto škol je dnes velké množství a potenciální klienti mají tedy velkou možnost výběru. Mnoho lidí, včetně zkušených trenérů, používá k výcviku některou z pozitivních metod výcviku. Taktéž dnes mnoho lidí využívá k výcviku svého psa elektrické obojky, kterých je na trhu na výběr celá řada.

Tato práce má za cíl přiblížit čtenářům jednotlivé výcvikové metody a pomůcky, které lze k výcviku použít, a také názorně popsat jednotlivé cviky praktikované při výcviku základní poslušnosti psa.

2 Cíl práce

Bakalářská práce se zabývá metodami výcviku psů. Jejím cílem je popsat a přehledně uspořádat několik výcvikových metod od starších až po ty moderní. Cílem praktické části této práce je zjistit, jaké výcvikové pomůcky cvičitelé psů často používají, zda používají pro výcvik metod averzivních či pozitivních atd. Práce nahlédne taktéž do výcviku psů známými trenéry v ČR a bude mít za cíl jejich techniky v závěru porovnat.

3 Literární rešerše

3.1 Domestikace psa

Domestikace, též zdomácnění či ochočení, je postupná a cílevědomá snaha člověka přetvořit divoce žijící druhy zvířat ve zvířata domestikovaná, tedy zvířata vhodná k chovu. Dochází při tom k trvalé genetické přeměně organismu a k jeho vrozené adaptaci na člověka. Za domestikované se považují organismy, jejichž reprodukce je řízena člověkem (Zeller & Göttert 2019).

Dlouho se nevědělo, zda byl pes domácí domestikován pouze z vlka. Tato otázka byla předmětem velkých sporů. Zakladatel etologie Konrád Lorenz byl zastáncem teorie, že předka psa můžeme vidět i v šakalovi či kojotovi. Díky moderním technologiím však bylo prokázáno, že jediným předkem domestikovaného psa je vlk obecný (Serpell 1995). Domestikace psů se datuje do období před 11 000 až 16 000 lety (Rosen 2013; Freedman et al. 2014) a předchází vzestupu zemědělství (Freedman et al. 2014). Docházelo k ní v různých časových obdobích na různých místech pravděpodobně v Evropě nebo v Asii (Giffroy 2012). Domestikaci psa na více místech současně dokazují rozdílná tělesná stavba a s ní související variabilní velikost jedinců. Předpokládá se, že pes byl prvním domestikovaným zvířetem (Galibert et al. 2011).

Vlci se začali přibližovat k lidským obydlím a přiživovat se na zbytcích, jelikož to pro ně bylo výhodné. Je pravděpodobné, že poté, co takto poblíž lidí žilo několik generací vlků, si na přítomnost člověka zvykli (Cooper 2018). Společnému soužití vlků a lidí napomohly také komunikační prostředky vlků spočívající ve výrazu těla a v mimice. Tyto signály jsou pro člověka velmi dobře čitelné. Poměrně dobře to mohlo fungovat i opačně. Vlci (a mnohem více je to vidět na dnešních psech) totiž dobře rozumí komunikačním prostředkům člověka (Kikusui et al. 2019). S ohledem na plachost vlka je však nepravděpodobné, že by se do lidské společnosti začlenili dospělí jedinci. Spíše se jednalo o vlčata, která byla osvojená a vychovaná člověkem a mohla se poměrně dobře začlenit do lidské společnosti, popřípadě se i množit (Cooper 2018). Některé sošky nalezené v Mexiku, Nové Guineji, Africe či Jižní Americe zobrazují ženy se štěňaty u prsou.

Původní soužití psů a lidí bylo pravděpodobně založeno citově. Pro člověka pes zpočátku neměl žádné praktické využití. Než se z nich stali pomocníci při lovu či pasení dobytka, trvalo to velmi dlouho (Vigne 2011). Nález paleolitického hrobu v severním Izraeli z doby přibližně před 12 000 lety dokazuje, že byl pes člověku velmi blízký. Kosterní pozůstatky psa a člověka zde ležely vedle sebe, paže člověka byla obtočena kolem krku psa.

V rámci domestikace docházelo k důležitým změnám. Jednou z nich byla redukce tělesné velikosti, která je také kritériem pro rozlišení kosterních pozůstatků. Jedinci s redukovanou tělesnou velikostí měli lepší předpoklady pro chov. S menšími jedinci byl člověk schopen lépe manipulovat, proto měla menší zvířata v selekci člověkem přednost. Domácí psi mají v poměru k velikosti těla asi o 30 % menší mozek než vlci. Došlo u nich ke zmenšení smyslových center. V důsledku toho jsou dnešní psi mnohem méně samostatní. To přináší člověku výhody

v podobě lepší cvičitelnosti psů (submise vůči člověku) a jejich závislosti na člověku. Došlo taktéž ke změně ve vokalizaci: vlci pouze kňučí či vyjí, pes štěká.

3.2 Historie výcviku psů a významné osobnosti

Existuje spousta různých disciplín, ve kterých můžeme psa cvičit. Dnes mají psi v lidské společnosti velké využití. Příkladem mohou být psi asistenční a vodící, policejní psi, psi záchranáři atd. K tomu, aby se pes mohl dále rozvíjet v těchto disciplínách a být člověku užitečný, je potřeba, aby zvládl základní výcvik, o kterém pojednává tato práce.

V 90. letech 19. století vyšla kniha S. T. Hammonda s názvem *Praktický výcvik*, ve které autor tvrdí, že by se psi při výcviku měli chválit a odměňovat pomocí pamlsků, kdykoliv udělají něco správně (Hammond 1882).

Výcvik psů prošel ve 20. století velkými změnami. Dříve trenéři k výcviku psů používali zastrašování a fyzické tresty. Dnes se obrací spíše k pozitivním výcvikovým metodám, které jsou založeny na odměnách (Cooper 2018).

Ivan Petrovič Pavlov, ruský psycholog, fyziolog a lékař (Haggbloom 2002), zkoumal na počátku 20. století trávicí procesy a s nimi spojené reflexy. V roce 1890 popsal dva typy reflexů: podmíněný a nepodmíněný reflex. V roce 1904 dostal Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu (Samoilov 2007).

Americký psycholog a etolog Edward Lee Thorndike se věnoval problematice učení. Definoval tzv. Thorndikův zákon efektu, který říká, že chování, které je odměňováno (tedy přináší pozitivní prožitek) má větší tendenci být opakováno, a naopak chování, které je trestáno (je tedy spojeno s nepříjemným prožitkem), má tuto tendenci menší (Nevin 1999; Plháková 2006).

Edward Lee Thorndike v roce 1911 vydal knihu *Animal Intelligence (Zvířecí inteligence)*, která byla první knihou o psychologii, v níž nehrál roli člověk (Thorndike 1911).

V průběhu první (1914–1918) a druhé (1939–1945) světové války byla velká poptávka po vycvičených vojenských psech, proto bylo nutné urychlit jejich výcvik. Psi se tedy začali trénovat pomocí tvrdých, averzivních, rychlejších metod (Gray 2018). Tyto metody prosazoval plukovník Konrad Most ve své knize *Training Dogs: A Manual* (1954). Jeho metody začala používat armáda pro výcvik vojenských psů, osvojila si je i široká veřejnost a lidé tak cvičili i vlastní domácí psy. Někteří trenéři prosazují tyto tvrdé metody dodnes (Cooper 2018).

Dorothy Harrisonová Eustisová společně se svým manželem Georgem Eustisem chovali psy pro vojáky a policii. V roce 1929 založila Harrisonová Eustisová ve Spojených státech nadaci Seeing Eye Foundation pro výcvik vodících psů (Women of History: Dorothy Harrison Eustis 2018).

Taktéž nelze opomenout Helene Whitehouse Walkerovou a Blanche Saundersovou. H. W. Walkerová byla americkou chovatelkou standardních pudlů. Lidé v jejím okolí zastávali názor, že pudli jsou psi jen „na okrasu“ a hodí se pouze na výstavy, nikoliv na poslušnost

či jinou práci. S tímto názorem veřejnosti nesouhlasila a rozhodla se jej změnit. Inspirovala se ve Velké Británii, kde se pořádaly zkoušky pro pracovní psy i zkoušky poslušnosti. Zde se seznámila s Blanche Saundersovou, ve své době populární trenérkou psů, která jí přislíbila pomoc při výcviku poslušnosti jejich pudlů, aby se H. W. Walkerová mohla věnovat propagaci zkoušek psí poslušnosti v Americe (Coren 2017). První zkouška poslušnosti psů se konala v roce 1933 (Cooper 2018) v Mount Kisco v New Yorku. Účastnilo se jí celkem osm psů, dva labradorští retrívři, tři pudlové, dva angličtí špringršpanělové a jeden německý ovčák. Nejlepšího výsledku v této zkoušce dosáhl jeden z labradorských retrívrů (Coren 2017). Tyto zkoušky se staly pro veřejnost atraktivní a 10. března 1936 American Kennel Club schválil první soubor předpisů pro zkoušku poslušnosti (Cooper 2018), *Regulations and Standards for Obedience Test Field Trials* (Coren 2017).

Na myšlenku E. L. Thorndika o pozitivních prožitcích, o níž je pojednáno výše, později navázal americký psycholog a behaviorista Burrhus Frederic Skinner, který se zabýval operantním podmiňováním. V roce 1938 vydal knihu s názvem *The Behavior of organism*. Z jeho výzkumu je dobře patrné, že psa lze formovat postupně a že posílení ve správný okamžik usnadňuje učení (BF Skinner Biography 2014).

Po válce se Skinnerův výcvik pomocí operantního podmiňování stal populárním. Keller a Marian Brelandovi, Skinnerovi žáci, se rozhodli tyto metody rozšířit po světě a v roce 1947 založili Brelands Animal Behavior Enterprises. Jejich cílem bylo naučit lidi jemnějšímu zacházení se zvířaty a jejich výcviku (Bailey & Gillaspay 2005).

Výcvik psů založený na odměnách propagoval také William Koehler, který svou metodu vymyslel ke konci čtyřicátých let. V roce 1962 vydal knihu s názvem *Koehler Method of Dog Training* (Cooper 2018).

Roku 1982 byla publikována kniha *No Bad Dogs*, jejíž autorkou je Barbara Woodhouseová. Tato kniha se stala ve své době bestsellerem o základním výcviku psů. Woodhouseová v ní popisuje základní výcvik psů za použití stahovacího obojku a metody vedení psa pomocí fyzických podnětů (Best Sellers 1982).

Výcvik psů v 80. a 90. letech 20. století se zaměřoval spíše na výcvik pozitivní cestou pomocí odměn (Gray 2018). Typickou představitelkou je Karen Pryorová, která v roce 1984 publikovala knihu *Don't Shoot the Dog: The New Art of Teaching and Training*. Představila zde výcvik psů pomocí klikru využitelný pro velké množství psích plemen. Nebyla však první, kdo klikr použil – tím byl Keller Breland (Cooper 2018).

3.3 Základní principy učení

K pochopení konkrétních učebních principů je nutné nejprve definovat pojem učení. Učení je proces, při kterém dochází k trvalým změnám chování (Gould 2019). Změny jsou na úrovni behaviorální a mentální. Tyto změny jsou způsobeny získáváním zkušeností, tedy interakcí jedince s jeho okolím (Atkinson 2003). V této kapitole budou představeny základní principy učení.

Habituaace a senzitivace

Habituaace je nejjednodušším typem učení. Umožňuje nereagovat na podnět, který se stal nepodstatným, který je již dobře známý a jedinci je jasné, že pro něj nepředstavuje nebezpečí. Čím častěji se takový podnět opakuje, tím slaběji na něj jedinec reaguje. Časté je například přivyknutí na určitý zvuk, u zvířat například na ruch z dopravy (Steele 2018).

Opakem habituaace je senzitivace. U jedince dochází ke zvýšení vnímavosti vůči podnětu, který pro něj byl ještě donedávna nepodstatný (Steele 2018).

Habituaace a senzitivace patří do skupiny neasociativního učení (Steele 2018). Nedochozí zde ke spojování po sobě následujících událostí, jde pouze o reakci nervové soustavy organismu na konkrétní podnět (Atkinson 2003; Plháková 2006).

Asociativní učení

Asociace je učením, při kterém se jedinec naučí, že určité události patří k sobě (Wang et al. 2019). Do asociativního učení řadíme dva základní typy učení: klasické a operantní podmiňování (Gould 2019). Než se práce zmíní o konkrétních typech asociativního učení, je nutno vymezit pojmy podmíněný a nepodmíněný reflex. Reflex obecně je základním funkčním prvkem nervové soustavy. Jedná se o odpověď organismu na podráždění (Atkinson 2003). Nepodmíněný reflex je automatická (instinktivní) reakce organismu na dané podráždění (Plháková 2006). Mezi nepodmíněné reflexy patří například kašláni či odtáhnutí končetiny, když sáhneme na rozpálenou troubu (Atkinson 2003). Podmíněný reflex vzniká podmiňováním, tedy učením. Podnět může být změněn, ale reakce zůstává stejná (Garcia 2019). Jako dobrý příklad poslouží výzkum Ivana Petroviče Pavlova (Gray 1999; Atkinson 2003) popsany níže.

Klasické podmiňování

Existují dva typy asociativního učení. Jedním z nich je klasické podmiňování, kterému se někdy také říká Pavlovovo podmiňování. Klasické podmiňování je neovladatelné. Můžeme si jej představit jako spojení dvou podnětů, přičemž jeden předchází druhému. Druhým typem je operantní podmiňování, u nějž naopak dochází ke spojení chování s jeho důsledkem (Rholetter 2019).

U klasického podmiňování ke spojení dojde po určitém počtu opakování. Příkladem je, že se člověku sbíhají sliny při pohledu na dobré jídlo, i když je pro něj nedosažitelné, nebo strach, který se v člověku probudí, když u zubaře uslyší zvuk vrtačky, i když má zuby naprosto v pořádku. Nad těmito reakcemi nelze převzít kontrolu. Jsou to reakce podmíněné předchozí zkušeností. Jsou reakcí na podnět a často jsou vyvolány emocionálně (Garrett 2013).

Ivan Petrovič Pavlov při experimentech s trávicími soustavami pozoroval, že jeden ze zkoumaných psů slintá jen při pohledu na nádobu, ve které dostává jídlo. Rozhodl se vyzkoušet, zda se psa dá naučit, aby si jídlo spojil s dalšími podněty, jako jsou světlo či zvuk (Haggbloom 2002; Atkinson 2003). Přišel na to, že když zazvoní zvonkem (nebo rozsvítí světlo) a hned poté dá psovi jídlo, pes začne po několika opakováních slintat již jen při zvuku zvonku (při rozsvícení světla) (Garrett 2013). Zvonek nebo světlo se v tu chvíli stává nepodmíněným podnětem, který vyvolá podmíněnou reakci. Důležitým faktorem je časový

rozestup: čím je kratší, tím rychleji si pes události spojí. Podmíněná reakce je podobná normální reakci na nepodmíněný podnět, např. slinění psa při pohledu na jídlo je normální (Atkinson 2003).

Dalším příkladem klasického podmiňování je (u některých psů) strach z bouřky či hromu. Dochází zde opět k asociaci, tedy spojení události s tím, co jí předchází. Pes si spojí bouřku či hrom s předcházejícím poklesem tlaku a napříště u něj už jen pokles tlaku vyvolá strach. Podobně pokud pes rád jezdí autem, později bude natěšený už při samotném cinkání klíčů, ale pokud autem cestuje nerad, při zvuku cinkání klíčů se nejspíš poběží někam schovat. Je důležité vědět, že nad těmito reakcemi nemá pes kontrolu (Garrett 2003).

Je vědecky dokázáno, že psi si nepříjemnou událost podmíní mnohem rychleji než událost příjemnou (Penzlin 2004).

Operantní podmiňování

Druhým typem učení je operantní podmiňování, které někdy nazýváme také Skinnerovo podmiňování (Garrett 2013). Pes se učí správně reagovat na danou situaci s vidinou odměny. Zvíře bude opakovat chování, které je posilováno, a bude se snažit vyhnout tomu, co je mu nepříjemné (Rhoetter 2019). Kupříkladu pes, který poslušně sedí, při příchodu hosta dostane odměnu, tedy posílení ve formě sociálního kontaktu. Naopak pokud bude pes na hosta skákat, bude odveden do jiné místnosti, zamezí se sociálnímu kontaktu psa s hostem, což je pro psa trest. Při operantním podmiňování na rozdíl od klasického podmiňování pes vědomě nabízí reakce, za které je odměňován či trestán. Pes se učí z důsledků svých činů (Garrett 2013). Operantní podmiňování je vůlí ovlivnitelné (Atkinson 2003).

Edward Lee Thorndike popsal tzv. Thorndikův zákon účinku (Plháková 2006). Na Thorndika navázal B. F. Skinner, který používal posílení k tomu, aby naučil laboratorní krysy procházet složitými bludišti. B. F. Skinner rozvinul myšlenku, že posilování vytváří chování. Trest chování nevytváří, může jej pouze potlačit (Garrett 2013).

Operantní podmiňování se netýká jen psů, můžeme ho pozorovat u ostatních zvířat i u člověka (Atkinson 2003). Například když dá policista řidiči pokutu za rychlost, na chvíli u něj potlačí rychlou jízdu. Řidič ale pravděpodobně znovu pojedou rychle, jakmile bude z dohledu policisty. Ovšem pokud by policista zastavil řidiče, který dodržuje povolenou rychlost, a dal mu za to 50 000 korun, dodržovalo by předpisy pravděpodobně mnohem více řidičů (Garrett 2013).

Co se bude dít, pokud se reakce řízená klasickým podmiňováním střetne s reakcí, která je naučena operantním podmíněním? Téměř vždy zvítězí klasické podmiňování nad operantním. Při stresové situaci (například strach) je jedno, jak dobře je pes trénovaný, téměř vždy převládne klasicky podmíněná reakce nad tím, co se pes naučil operantním podmiňováním (Garrett 2013).

U operantního podmiňování existuje také tzv. protipodmiňování neboli kontrapodmiňování. Používáme jej, pokud chceme překonat negativní dopad klasického podmiňování. Toto učení využívá posilování k vytvoření nové, pro nás vhodnější reakce. Je to proces, při kterém se mění reakce strachu nebo nadměrného podráždění napodmiňováním silnější reakce na příjemný či uklidňující podnět (Miller 1996; Garrett 2013).

Je důležité vědět, že slovo „pozitivní“ v behaviorismu vyjadřuje, že je něco přidáno. „Negativní“ tedy pak znamená odebráno (Garrett 2013). Je také nezbytně důležité znát rozdíl mezi posílením a trestem (Blackwell et al. 2012). Tyto pojmy jsou objasněny v příkladech níže.

Operantní podmiňování může mít na chování psa čtyři různé důsledky (Garrett 2013):

a) **POZITIVNÍ POSÍLENÍ**

Četnost výskytu požadovaného chování se při pozitivním posílení zvyšuje, pokud je pes za toto chování odměňován. Odměnou je vždy něco, co má pes v oblibě (nejčastěji pamlskek nebo oblíbená hračka).

b) **POZITIVNÍ TREST – averzivní**

Četnost určitého chování bude v budoucnosti snížena, pokud je toto chování spojené s podnětem, který je psem vnímán jako averzivní. Například zvednutí kolene proti psovi, když se na člověka snaží vyskočit.

c) **NEGATIVNÍ POSÍLENÍ – averzivní**

Negativní posílení znamená, že četnost určitého chování psa bude v budoucnu zvýšena, pokud bude při správném chování odstraněn averzivní stimul. Jinými slovy to znamená, že je psovi odebráno něco, co je pro něj nepříjemné. Často se používá při učení nuceného držení činky. Psovod psa vytáhne za kůži za krkem, a když pak pes činku uchopí, psovod ho pustí.

d) **NEGATIVNÍ TREST**

Pravděpodobnost nežádoucího chování se bude v budoucnu snižovat, pokud bude odstraněn podnět, který pes vnímá jako odměnu. Například když do domu přijdou hosté a pes na ně skáče, je odveden do vedlejší místnosti, kde je sám, což je pro něj trestem. (Blackwell et al. 2012)

V praxi dochází k pozitivnímu trestu a negativnímu posílení stejně často jako k pozitivnímu posílení a negativnímu trestu. Například při učení psa chůzi u nohy tlak na krk pozitivně trestá chování psa při tahání a povolení vodítka negativně posiluje chůzi u nohy. Odměňování psa pozorností za to, že sedí, pozitivně posiluje sezení a pozornost psa. Pokud by pes neseseděl, trestem by pro něj bylo alternativní chování ze strany člověka (Blackwell et al. 2012).

3.4 Užívané výcvikové pomůcky

Klikr

Klikr (clicker) je malé ruční signalizační zařízení, které při stisknutí vydává zvuk, tzv. klik. Trenér stiskne klikr, když zvíře provádí cvik správně. Po kliknutí obvykle následuje odměna. Záměrem využívání klikru je usnadnit učení, ovšem vědecké důkazy na podporu tohoto tvrzení jsou omezené (Feng et al. 2016).

Hračka

Hračky jsou pro psa především zábavou, ale dají se využít i pro výcvik povelů či rozvíjení paměti. V současné době existuje velké množství hraček pro psy (různé tvary, barvy, velikosti). Různé hračky mají různou funkci, například je rozdíl mezi míčkem na aportování a interaktivní hračkou (např. balónek s otvorem, který má uvnitř labyrint, do nějž se dají pamlsky) (Jak vybrat správně hračky pro psy 2017).

Vodítko (krátké/přepínací/stopovací)

Vodítko je považováno za nástroj sloužící k ovládnutí psa, ale je také nástrojem, díky kterému je možné psovi dopřát kontrolovanou svobodu pohybu. Při výběru vodítka je vhodné zvážit, jak je pes zdatný v chůzi na vodítku a kde se bude psod se psem pohybovat. Jednoduché vodítko (délka asi 120 cm) je vhodné jak pro psí začátečníky v chůzi na vodítku, tak i pro psy v chůzi na něm pokročilé, pokud je nutné mít psa blízko u sebe. Je-li možné psovi dopřát o něco větší vzdálenost od psod, je vhodné vodítko přepínací, které je nastavitelné většinou do třech různých délek. Často používaná jsou také vodítka stopovací, která jsou látková, dlouhá kolem 10 metrů a jsou dobrým pomocníkem při výcviku psa. Posledním typem jsou vodítka samonavíjecí, tzv. flexi vodítka (Jak vybrat správné vodítko pro psa 2019).

Náhubek

Náhubek je potřeba psovi pořídit v případě, že je přepravován městskou hromadnou dopravou nebo se pohybuje na veřejných prostranstvích s velkým množstvím lidí. Toto stanovují obecní vyhlášky. Náhubek se však dá využít například i u veterináře nebo proto, aby pes nejedl vše, co na procházce potká.

Správně padnoucí náhubek by neměl psovi překážet a obtěžovat ho. Musí být dostatečně velký, aby se skrz něj pes mohl napít, zívnout si a otevřít tlamu kvůli ochlazení. Délku náhubku je dobré zvolit tak, aby se nedotýkala konce čenichu psa. Neměl by zasahovat do očí ani by od nich neměl být příliš daleko. Náhubek by měl být jen natolik široký, aby se na psovi příliš nehýbal, ale aby byl současně pohodlný a nestahoval ho. V neposlední řadě je nutné věnovat pozornost taktéž pásku za ušima psa, který mu drží náhubek nasazený. Tento pásek by měl být dostatečně dlouhý, aby psa neškrtl (Jak vybrat správný náhubek pro psa 2019).

V současné době existuje velké množství různých typů náhubků pro psy. Zde budou rozděleny do tří základních kategorií podle použitého materiálu.

1) Kovové náhubky

Kovové náhubky jsou velmi pevné a při správné velikosti si je pes není schopen sám sundat. Některé z nich bývají potažené gumoplastovým povrchem, díky kterému při vydechování psa v zimě náhubek nenamrzá. Zapínání je vždy z kůže s kovovou přezkou. Tento náhubek je vhodnější spíše pro méně akční psy, jelikož uhození nasazeným kovovým náhubkem je pro psod bolestivé (Jak vybrat správný náhubek pro psa 2019).

2) Plastové náhubky

Plastové náhubky jsou v porovnání s klasickými kovovými náhubky lehké. Zapínání je tvořeno nylonovým páskem a plastovou přezkou (Jak vybrat správný náhubek pro psa 2019).

3) Nylonové náhubky

Nylonové náhubky se dělí do dvou podskupin: náhubky fixační a náhubky standardní. Fixační se používají pouze na krátkou dobu. Standardní nylonové náhubky jsou velmi lehké, pevné a také skladné. Lze je jednoduše smotat a dát do kapsy. Zapínání těchto náhubků je vždy z plastu (Jak vybrat správný náhubek pro psa 2019).

Výcviková ohlávka

Výcviková (výchovná) ohlávka umožňuje psovodovi psa lépe korigovat a zabraňovat mu v tahání. Při nežádoucím chování (tahání) psovod zatáhne za vodítko připnuté k ohlávce. V tu chvíli dojde ke stažení čelistí (podřizovací podnět) pomocí nosních pruhů a průvlakového kroužku. Současně dojde taktéž k tlačení brady směrem k hrudníku a k otočení hlavy psa k psovodovi (Výcviková HALTI ohlávka: Působení halti ohlávky 2012; Porovnání pomůcek k zabránění tahání na vodítku 2020).

Protitahací postroj

V současné době existuje několik typů postrojů proti tahání.

- 1) Postroj, u něhož při tahu psa vzniká tlak na hrudník a ramena psa směrem k psovodovi. Je často používaný a snadno se psovi nasazuje.
- 2) Postroj, který při tahu vyvíjí tlak na zadní nohy psa. Když pes táhne, lanko vedoucí od hřbetu ke slabinám se zkracuje a zadní nohy psa jsou tlačeny pod jeho tělo. V této pozici se pes nedokáže pořádně zapřít a začít tahat.
- 3) Postroje, které vyvolávají tlak pod předními packami nebo v okolí břicha. Pokud pes táhne, lano pod předními packami se utahuje, což pro psa není pohodlné. Toto nepohodlí zmizí ve chvíli, kdy pes tahat přestane.
- 4) Postroj, který při tahu působí tlak na přední končetiny psa. Jakmile pes začne tahat, lanka kolem předních noh se začnou stahovat a tlačít přední nohy psa pod jeho tělo (Porovnání pomůcek k zabránění tahání na vodítku 2020).

Pamlskovník / výcvikový pás

Pamlskovník je v podstatě pytlíkem na pamlsky. Umožňuje psovodovi mít pamlsky stále u sebe, aniž by měl oblečení od pamlsků umazané nebo plné drobků. Pamlskovníky se vyrábějí z nylonových materiálů. Horní část se dá velmi lehce uzavřít i otevřít. Pamlskovník je vždy opatřen poutkem, karabinou či plastovou klipsou na opasek (Pamlskovníky pro psy – kapsičky, ledvinky i sáčky na pamlsky 2020; Pamlskovník + sáčky na exkrementy Trixie Dog Activity MIX barev 2v1 2020).

Ultrazvuková píšťalka (kovová/plastová)

Ultrazvuková píšťalka (jinak Silent Whistle) vydává zvuk o vysoké frekvenci, která je pro lidské ucho těžko slyšitelná. Pes ji však velmi dobře vnímá až do výše 100 KHz. Používá se ke komunikaci psovoda se psem na delší vzdálenosti, má dosah až 3 km (Ultrazvuková píšťalka malá 2020). Výhodou píšťalky je, že hvizd zní na rozdíl od lidského hlasu stále stejně. Často se používají pro výcvik a řízení pracovních, loveckých a sportovních psů (Ultrazvuková píšťalka pro psy Reedog 2020).

Ostnaté obojky

Jsou to kovové obojky, které mají na vnitřní straně tzv. ostny (ostny jsou na koncích zbrušeny do tupu). Tento typ obojků vyvíjí na krk psa mnohem větší tlak než obojky klasické (kožené, látkové, řetízkové). V obchodech je lze nalézt ve dvou velikostech, malé a velké. Samostatné ostny je možno dokoupit a na obojek přidělat (zvětšit průměr obojku), nebo z něj naopak některé sundat (zmenšit průměr obojku). Ostnatý obojek není klasickou a běžně používanou výcvikovou pomůckou. Neměl by se používat na mladé psy a psy bez výcviku. Využívá se k odstranění nežádoucího chování psa, ne k samotnému výcviku (Obojek kovový střední ostnatý 55cm Tommi 2020).

Stahovací obojky

Stahovací obojky je možné použít při výcviku a lze na nich psa vodit stále. Není vhodné je používat u psů, kteří jsou neustále v tahu. Tyto obojky se rozlišují na stahovací a polostahovací. U polostahovacích obojků je možno nastavit, jak moc budou psa stahovat. Mohou být z různých materiálů (Stahovací a polostahovací obojky pro psy 2020).

Elektrická výcviková zařízení (obojky, ploty)

Elektrický obojek je také známý jako e-límeč nebo dálkový výcvikový obojek. Je používán k výcviku psů již od 60. let 20. století. Zařízení na obojku dá psovi po vyslání signálu psovodem elektrický výboj. Tento výcvik je považován za bezpečný, ovšem často se potkává s kritikou za nehumánnost (Harmon 2019).

Elektrický obojek je obojek, který pes nosí na krku stejně jako obojek klasický. Výboj pes dostane prostřednictvím malé krabičky na obojku zvané přijímač. Tento přijímač je vybaven dvěma elektrodami, které prochází přes chlupy až na kůži psa. Různé obojky pracují s různou velikostí napětí a některé z nich vydávají před výbojem varovný zvuk (Harmon 2019).

Existují 3 typy elektrických obojků: vzdálenostní výcvikové obojky, obojky zabraňující štěkání a obojky, které reagují na tzv. podzemní ploty (Harmon 2019). Detailněji jsou tyto 3 typy obojků popsány v kapitole Moderní metody výcviku – elektrická výcviková zařízení.

Target

Target můžeme jinak nazvat terčem nebo cílem. V praxi můžeme jako target použít v podstatě jakoukoliv pomůcku, které se pes dotýká nějakou částí svého těla. Targety mohou být velmi různorodé (různý tvar, různá velikost). Nejčastěji se targety vyskytují v podobě

různých podložek, bedýnek či destiček. Díky jejich velké variabilitě se používají v různých psích sportech. Jejich použití je velmi časté při výcviku agility při překonávání zónových překážek (Novotná 2018).

3.5 Moderní metody výcviku

Na úvod této kapitoly bude definováno, jak mají vypadat dobré životní podmínky zvířat, a následně budou zmíněny některé existující metody výcviku psů spolu s překážkami, které mohou bránit přijetí nových výcvikových metod.

Blaho zvířat je definováno ve standardech. Existuje tzv. pět svobod, které říkají, jak eticky zacházet se zvířaty. První dvě jsou svoboda od hladu a žízně (zvíře má mít přístup k vodě a krmivu v takové míře, aby mu byla zaručena tělesná zdatnost a plné zdraví) a svoboda od nepohodlí (odpovídající prostředí, úkryt). V rámci výcviku psů je nutno brát v úvahu především tři následující svobody: svobodu od strachu a úzkosti, svobodu od stresu a svobodu zvířete, v tomto případě psa, projevat své přirozené chování (Mellor 2016). Proto může být tedy použití averzivních metod diskutabilní. Výcvik pozitivní cestou obecně přispívá k blahobytu psa, kdežto averzivní metody jsou spojeny s riziky pro blaho zvířete (Blackwell et al. 2008; Arhant et al. 2010; Casey et al. 2014; Cooper et al. 2014). Spousta majitelů psů používá kombinaci pozitivních a averzivních metod, většina z nich často používá pozitivní trest, jako je trhnutí vodítkem nebo nadávky (Mariti et al. 2017). Studie však ukazují, že použití averzivních výcvikových metod má za důsledek strach a agresi a mohou narušit další výcvik. Mohou být také méně účinné při učení psa žádoucímu chování, než jsou metody pozitivní (Todd 2018).

Použití averzivních metod některé organizace pro výcvik psů zakazují (APDT UK, Pet professional Guild – žádný šok, žádná bolest, žádné škrtidlo, žádný strach, žádná fyzická síla; metody nejsou založené na donucování).

Lidé často používají metody doporučené jejich výcvikářem či metody, o kterých se dočtou v časopisech, na sociálních sítích nebo je vidí v televizi (Todd 2018).

Prvním krokem k úspěšnému výcviku psa je ho správně namotivovat a udržet jeho pozornost. Pozornost lze definovat jako schopnost psa soustředit se pouze na určité věci a ostatní ignorovat. Pro jakýkoliv výcvik psa je nezbytná. Proto se také většinou nejprve pes učí podívat se na psovoda (Lindsay 2005). Učíme tedy psa věnovat větší pozornost psovodovi než okolnímu prostředí. Pohled psa na psovoda v době vydání povelu je nesmírně důležitý a ovlivňuje výkon a nasazení psa při výcviku poslušnosti (Braem & Mills 2010).

Pozornost je ovlivněna učením. Jedním z mechanismů ovlivňujících pozornost je zkušenost. Existuje vztah mezi podněty a jejich důsledky, proto jedinec může věnovat některým podnětům pozornosti více a jiným naopak méně. Pokud pes z předchozí zkušenosti ví, že po určitém stimulu přijde následek, který je pro něj důležitý (odměna atp.), bude pozornější než pes bez této zkušenosti. Literatura však o vzájemném působení asociativního učení a pozornosti tvrdí, že podnět přispívá k nasměrování pozornosti jen málo (Mongillo et al. 2016). Tomuto tématu se věnují dva teoretické přístupy. První z nich tvrdí, že pozornost jedince stoupá u podnětů, u nichž může předpovědět, jaký budou mít důsledek (Mackintosh 1975). Druhá teorie však tvrdí naprostý opak, že více pozornosti bude věnováno podnětům, u kterých je jejich důsledek mnohem méně jasný.

Dalším mechanismem, jímž může učení ovlivnit pozornost, je schopnost zvířat přidělit pozornost v kontextu. Příkladem může být hra psovoda se psem. Psovod během hry vytáhne míček, pro psa je míček v tu chvíli něčím novým, bude ho tedy zajímat. Hraje zde tedy roli, jak se zvíře orientuje v daném kontextu (Mongillo et al. 2016).

Existuje celá řada metod používaných při výcviku psů. Debatuje se o výhodách a nevýhodách některých metod s ohledem na dobré životní podmínky, nežádoucí chování a účinnost jednotlivých výcvikových metod (Chiandetti et al. 2016).

Tradičně se výcvik psů spoléhal na averzivní metody, které zahrnují negativní posílení nebo trest. I přesto, že v posledních letech je kladen mnohem vyšší důraz na používání pozitivních metod, poměrně hojně se ještě stále využívají i ty averzivní. Mezi averzivní se řadí také ty, které využívají elektrický stimul nebo impulz (Blackwell et al. 2012).

3.5.1 Tvarování (shaping) – pozitivní metoda

Tvarování, anglicky shaping, je založeno na odměňování žádoucího chování a ignorování chování nežádoucího. Při shapingu je budoucí požadované chování psa rozloženo na menší krůčky, které jsou postupně odměňovány. Výcvikem pomocí shapingu je možno psa naučit velmi přesnému chování i určitému sledu chování (např. jak správně překonat houpačku). Při formování chování psa cvičitel vyčká, dokud pes nenabídne nějakou reakci. Každé žádoucí chování je odměněno (pozitivně posíleno) a vede psa k výslednému chování (Garrett 2013).

Aby výcvik probíhal správně a cvičitel směřoval psa k požadovanému chování, je důležitá přesnost, načasování a míra posílení (odměny) a je potřeba stanovit si kritéria výcviku (Garrett 2013).

Správné načasování je při výcviku psa velmi důležité. Na příkladu bude uvedeno, proč tomu tak je a jaký dopad může mít na výcvik psa špatné načasování. Lze si představit, že se cvičitel snaží psa naučit, aby se dotknul dlaně jeho ruky. Pokud cvičitel špatně načasuje pochvalu (ta může být formou slovní pochvaly nebo např. klikru) a bude psa chválit vždy těsně před dotykem dlaně, pes se naučí se dlaně nedotýkat. V tomto případě mělo špatné načasování pozitivního posílení v podstatě efekt výcviku opačného chování, než bylo zamýšleno (Garrett 2013).

Dalším důležitým aspektem je stanovení kritérií. Pro každé požadované chování je nutno stanovit si pravidla, jak by mělo vypadat. Je nutné si pravidla stanovit tak, aby existovalo jen jedno správné řešení, aby byla tzv. černobílá. Buďto pes cvik provede správně, nebo špatně a nic mezi tím není. Pokud jsou všechna kritéria splněna, pes dostane odměnu. Opět si to lze představit na targetování dlaně cvičitele. Kritériem je, aby se pes dotknul dlaně, cvičiteli tedy nebude stačit přiblížení se psa k ruce či dotknutí rukávu. Až se dotkne dlaně, splní stanovené kritérium, bude odměněn. Pravidla je dobré psa učit už od malička, protože všechno v životě jak zvířat, tak i lidí má svá pravidla (Garrett 2013).

Třetím důležitým aspektem při výcviku je míra posílení. Jinými slovy je to počet posílení (odměn) za jednu minutu výcviku. Počet posílení se může lišit podle chování, kterého se cvičitel

snaží dosáhnout, nebo podle použité odměny (hození míčku zabere více času než podání pamlsku). Míra odměn by měla odpovídat minimu, které je nutné k udržení chování psa. Když cvičitel psa začíná učit novou dovednost či kritérium, odměny by měly být velmi časté. Pokud si je pes již jistý tím, co má dělat, je možné počet odměn snížit, protože požadované (správné) chování má pro psa posilovací hodnotu samo o sobě (například když pes ví, že před závodem v agility musí poslušně sedět na startu) (Garrett 2013).

3.5.2 Použití targetů (targeting) – pozitivní metoda

Targeting je výcviková metoda, která je pro psa velice zábavná a ve většině případů také snadná. V rámci této metody má pes za úkol dotknout se targetu některou částí svého těla, postupně se naučí dotýkat targetu předními a zadními packami, čenichem a tak dále (Egtvedt & Koste 2012). Cvičitel target položí před psa a čeká, dokud o něj pes neprojeví zájem. Jakmile je ze strany psa projeven zájem o target (například jako o očichání nové věci), v ten moment musí ze strany cvičitele dojít k posílení například v podobě klikru či slovní pochvaly a následně je pes odměněn pamlskem. Pes velmi brzy přijde na to, že když se dotkne targetu, dostane odměnu a cíleně bude toto chování nabízet (Miller 2012). Tato metoda je poměrně hojně využívána například i při výcviku překonávání zónových překážek v agility. Pokud se cvičitel rozhodne použít k výcviku target, je třeba, aby byl trpělivý a nespěchal. Pokud učí psa dotknout se targetu čenichem a pes jej místo toho vezme do tlamy, znamená to, že cvičitel zřejmě postupoval rychle a chtěl toho po psovi příliš najednou. Na brání targetu psem do tlamy je třeba dát si pozor: pro psa to může být sebezposilující, což znamená, že toto chování může plynout také z nedostatku odměn (nedostatek odměn = uspokojí se sám tím, že sebere target). Pokud pes bere target do tlamy, je nutno zpomalit a rozdělit jeho chování na menší části (například že target bude cvičitel nejprve držet v ruce). U této metody je nutná poměrně vysoká koncentrace odměn, aby pes nebyl frustrován. Pokud trenér chce, aby se pes targetu dotýkal pouze čenichem, není vhodné jej dávat od psa dále než 30–60 centimetrů. Pokud k němu má pes doběhnout z větší vzdálenosti, místo čumákem se ho velmi často dotkne předními packami. Targeting se ovšem nepoužívá pouze v agility, dá se použít i pro základní výcvik psa (Garrett 2013).

3.5.3 Klikr trénink – pozitivní metoda

Klikr trénink je jednou z výcvikových metod, která je dnes poměrně hojně využívána (Chiandetti et al. 2016). Keller Breland ze společnosti Animal Behavior Enterprises byl prvním trenérem psů, který použil klikací nástroj, jemuž dnes přezdíváme klikr (Cooper 2018). Použití klikru je dnes velmi populární (Feng et al. 2016). Klikr pracuje na principu pozitivního posilování (Cooper 2018) a ve výcviku se používá k přesnému označení momentu požadovaného chování psa. Při učení nového žádoucího chování si psovod i nadále pomáhá klikrem, pes díky tomu může přesně identifikovat chování, které se po něm žádá (Chiandetti et al. 2016). Zvuk klikru předpovídající odměnu se tedy zdá být výhodou v situaci,

kdy není okamžité posílení možné (například při nevhodné pozici psovoda vůči psovi) (Feng et al. 2016).

Když pes správně reaguje na příkaz, trenér „klikne“. Následně je pes odměněn pamlskem nebo hračkou. Pes se naučí spojit si zvuk klikru s tím, že něco udělal správně. Když pes daný cvik provádí dokonale, klikr už není potřeba (Cooper 2018).

Dnes roste počet trenérů a majitelů domácích zvířat, kteří k jejich výcviku využívají klikr. Průkopnicí byla Marian Breland společně se svým manželem Kellerem Brelandem, který byl zmíněn již výše. Dnes je technika použití klikru doprovázena myšlenkou, že psi trénovaní pouze s pamlsky (jídlo) se učí pomaleji než psi cvičení pomocí kombinace klikr–jídlo. Zvuk klikru má specifické vlastnosti, které mohou být účinnější než pouhý lidský hlas či píšťalka. Avšak výsledky testů získané u psů neprokázaly žádnou výhodu spojenou s využíváním klikru (Feng et al. 2016; Chiandetti et al. 2016).

Odborníci na klikr trénink označují klikr jako sekundární posilovač, marker či překlenovací podnět (Pryor 2009).

Dále budou zmíněny mechanismy, o nichž se předpokládá, že mohou být principem fungování klikru (Feng et al. 2016). Pojem signál je zde chápán jako jakýkoliv zvukový, hmatový či vizuální stimul, který není primárním zesilovačem a který je podán okamžitě po požadovaném chování. Predictor signál je zde jakýmkoliv signálem, který je nebo byl dříve úmyslně spojen či podmíněn, aby předpovídal prezentaci primárního zesilovače.

1) Hypotéza o posílení

K sekundárnímu posílení je použit sekundární posilovač, aby byla zvýšena pravděpodobnost opětovného výskytu chování. Na rozdíl od primárního zesilovače, jímž je například jídlo, je sekundárním zesilovačem podnět původně neutrální (kliknutí). Při jeho opakovaném spojování s primárním zesilovačem přebírá zesilující hodnotu primárního zesilovače (Skinner 1990). Ve výsledku se tedy původně neutrální podnět (sekundární zesilovač) stává odměnou (Feng et al. 2016).

2) Markingová hypotéza (hypotéza značení)

Klikr bývá trenéry psů často označován jako ukazatel událostí, který zachytí chování psa v okamžiku, kdy je slyšet kliknutí (Pryor 1999; Feng et al. 2016).

Hypotéza markingu naznačuje, že signály vydávané v těsné časové a kontextové blízkosti k požadovanému chování zdůrazňují daný okamžik, což následně usnadňuje učení. Tato hypotéza tvrdí, že vydaný signál zahájí v paměti aktivní vyhledávání předchozí události, která by mohla souviset s tímto signálem. Výsledkem hypotézy tedy je, že jedinci budou s větší pravděpodobností zaměřovat svou pozornost na výrazné události, a to může vést k silnější stopě v paměti, a tedy k snadnějšímu vyvolání události (Lieberman et al. 1979).

Funkce značení se liší od zesilovacího účinku zmíněného v hypotéze o posílení, jelikož u tohoto mechanismu (značení) není potřeba předchozího podmiňování signálu primárním zesilovačem (Feng et al. 2016).

3) Mústková hypotéza (hypotéza přemostění)

Hypotéza přemostění tvrdí, že podnět vyslaný ke zvířeti v době mezi zvířetem prováděným chováním a následnou odměnou může působit tak, aby vyplnil nebo překlenul dobu mezi chováním psa a důsledkem tohoto chování (Kaplan & Hearst 1982). Jinými slovy vyslaný signál vyplní časovou mezeru mezi požadovaným chováním a zpožděnou odměnou (Feng et al. 2016).

3.5.4 Metoda Do as I do (dělej to po mně) – pozitivní metoda

Až donedávna byly ve výcviku psů jen zřídka využívány mechanismy sociálního učení. Výcvikové metody se spoléhaly spíše na nesociální formy asociativního učení (Fugazza & Miklósi 2015). Mnohé studie však ukazují, že psi jsou v sociálním učení velmi šikovní (Topál et al. 2006). Pes se nejprve dle pravidel operantního podmiňování naučí přizpůsobit své chování činností předváděným lidským demonstrátorem na příkaz (například „udělej to!“). Jinými slovy cvičitel demonstruje známou akci a odmění psa za provedení akce, která funkčně odpovídá cvičitelem demonstrované akci. Později jsou psi schopni tuto „imitaci“ zobecnit pro nové akce a nové demonstranty (Fugazza & Miklósi 2014; Topál et al. 2016). Velké množství vědecké literatury poukazuje na predispozice sociálního učení psů od lidí, ovšem výcviková metoda Do as I do byla do výcviku psů zavedena poměrně nedávno (Fugazza & Miklósi 2015).

3.5.5 Elektrická výcviková zařízení – averzivní metoda

Používání elektrických výcvikových zařízení se řadí mezi averzivní výcvikové metody. Široká veřejnost má k dispozici tři typy elektrických výcvikových zařízení (Polsky 1994). Dělíme je na zařízení, která jsou ovládána dálkově majitelem psa (elektrický obojek), dále ta, která fungují automaticky jako reakce na štěkání psa a ta, která jsou aktivována na hranici, aby psa udržela v dané oblasti (elektrické ploty). Ve všech třech případech nosí pes na krku obojek s krabičkou obsahující baterii a obvody, které poskytují pulz elektrického proudu mezi dvěma elektrodami na ventrální ploše krku psa.

Intenzita a délka trvání podnětu vycházejícího z elektrických obojků se může lišit. Některé obojky vydávají před výbojem varovný zvukový signál (Blackwell et al. 2012).

Elektrický výboj může trvat od 1/1000 sekundy do 30 sekund, může zde být rozdíl až několik tisíc voltů (Schilder & Van der Borg 2004, Blackwell et al. 2012).

Lidé, kteří používání těchto zařízení podporují, argumentují mnohými důvody. Použití při nápravě chování, které je tzv. samoodměňující, jako je pronásledování či lovecké chování (Christiansen et al. 2001), umožňuje averzivně potrestat nežádoucí chování psa na dálku přesně v momentě, kdy je to potřeba. Mají usnadňovat výuku trenérem a nahrazovat tak alternativní behaviorální reakci (Polsky 1994). Dále zastánci výcviku pomocí elektrických zařízení tvrdí,

že jejich používání představuje menší riziko dlouhodobých problémů v blahobytu než běžné metody trestu.

Na druhou stranu je používání elektrických výcvikových zařízení v řadě evropských zemí zakázáno. Ti, kteří se staví proti jejich použití, tvrdí, že elektrické obojky způsobují psům kvůli averzivnímu stimulu zbytečnou bolest a utrpení (Blackwell et al. 2012). Špatně načasované použití elektrického výboje může u psa vyvolat úzkost, nepředvídatelné výboje ovlivňují stres a stresové reakce. Pes si výboj může spojit i s jinou situací, než pro kterou byl zamýšlen, následně tedy může dojít ke zvýšení agrese nebo snížení požadovaného účinku stimulu (Polsky 1994). Elektrická výcviková zařízení mohou být též majitelem psa zneužita, když aktivuje zařízení v době, kdy se na psa zlobí. Spousta veterinárních, sociálních (Blackwell et al., 2012) a behaviorálních organizací (MacKellar & Ward 2009) se staví proti používání elektrických výcvikových obojek z důvodu důsledků jejich použití pro blaho zvířat (Blackwell et al. 2012).

Někteří kritici elektrických obojek tvrdí, že jsou pro psa formou trestu. Často argumentují tím, že by majitelé psů měli vyzkoušet pozitivní posilování formou odměn, jako jsou různé hračky, jídlo nebo slovní pochvala. Někteří dokonce tvrdí, že tyto obojky mohou psům způsobit i fyzickou újmu (popálení), a to zejména pokud psi dostávají elektrické výboje o mnoha voltech. Odpůrci těchto zařízení také tvrdí, že e-obojky mohou u psů způsobit úzkost nebo strach. Například pokud má pes na krku protištěkácký obojek a zaštěká na posteli, dojde k výboji. Pes si elektrický výboj může mylně spojit s postelí místo se štěkáním. Negativní účinek mohou mít i podzemní ploty. Někteří psi si výboj mohou spojit s prostředím venku a na základě této zkušenosti následně nebudou chtít chodit ven (Harmon 2019).

Příznivci elektrických obojek naopak tvrdí, že e-obojky mohou být velice účinným nástrojem pro výcvik a psa nepoškozují. Argumentují také tím, že někdy stačí pouhý varovný zvuk a výboj již není potřeba. Dále uvádějí, že majitelé psů by mohli výcvik zmařit i špatným použitím klikru. Tvrdí, že e-límce nabízejí výsledky rychleji než výcvik pozitivní cestou. Taktéž jsou tato zařízení běžně dostupná a mnohdy vyjdou levněji než profesionální trenér psů či kurzy poslušnosti. Taktéž je to i s plotem: podzemní plot je mnohem levnější, než by stála výstavba klasického plotu (Harmon 2019).

Podzemní plot slouží k tomu, aby udržel psa na určitém pozemku. Jedná se o podzemní vodič, který ohraničuje oblast, ze které by pes neměl vycházet. Vysílač vysílá radiový signál do podzemního vodiče (drátu), ten vysílá volt elektřiny do přijímače na obojku. Když se pes přiblíží k hranici pozemku, obojek nejprve vyšle varovný signál (zvuk), který často postačuje k tomu, aby pes danou hranici nepřekročil. V mnoha případech tedy není elektrický výboj vůbec zapotřebí.

Vzdálenostní výcvikové obojky, obojky zabraňující štěkání a obojky, které reagují na tzv. podzemní ploty, mají společné to, že aby toto zařízení fungovalo, musí být vysílač připojen ke zdroji elektrické energie a přijímač musí být napojen na funkční baterii. Pokud dojde k odpojení od elektrické energie nebo se vybijí baterie na přijímači, nebude toto zařízení funkční. E-obojky by se neměly používat místo dlouhodobého dohledu majitele. Psi by neměli být delší dobu bez dozoru (Harmon 2019).

Dálkový výcvikový obojek funguje opět na principu přijímače, který má pes připevněný na obojku, a přenosného vysílače, který drží v ruce člověk. Psovod může vyslat psovi elektrický výboj na dálku, aby tak zabránil nežádoucímu chování. Tyto obojky mají taktéž možnost vyslat před elektrickým výbojem varovný zvukový signál, který je často dostačující a elektrický výboj opět nemusí být potřeba. Někteří majitelé psů tyto obojky používají jako negativní posílení, mohou být také využity při výcviku psa k lovu (Harmon 2019).

Třetí typ obojku, tzv. protištěkáci obojek, se používá k odnaučení psa štěkání. Zařízení vysílá psovi elektrický výboj tím, že reaguje na vibrace hlasivek (Harmon 2019).

V souvislosti s používáním e-obojků byla vypracována studie, která zkoumala souvislost této techniky s životními podmínkami psů. Zjistilo se, že majitelé psů, kteří prováděli výcvik e-obojkem, byli při výcviku méně sebevědomí. Výsledky studie tedy naznačují, že výcvik pomocí e-obojků nemá trvalý přínos a ve srovnání s pozitivními metodami založenými na odměnách přináší větší obavy majitele o dobré životní podmínky psa (Cooper et al. 2014).

4 Metodika

Praktická část bakalářské práce se skládá ze dvou podkapitol: sestavení a vyhodnocení dotazníku ohledně užívaných výcvikových pomůcek a rozhovory se současnými známými českými trenéry psů.

Za účelem této bakalářské práce byl vyhotoven pomocí *Google forms* dotazník se sedmi dotazy týkajícími se četnosti použití výše zmíněných výcvikových pomůcek. K respondentům se dostal prostřednictvím sociálních sítí. Tento dotazník vyplnilo celkem 245 osob, které buď psa vlastní, nebo jsou se psem v častém kontaktu a věnují se jeho výcviku. Po 14 dnech byl dotazník ukončen a odpovědi vyhodnoceny.

Otázky dotazníku:

- 1) Jste muž, či žena?
- 2) Kolik je Vám let? (tři věkové kategorie: 15–25 let; 26–45 let; starší než 45 let)
- 3) Jakou máze zkušenost s výcvikem psů? (začátečník – mám prvního psa; zkušený – měl jsem více než jednoho psa)
- 4) Jaké plemeno psa jste cvičili? (malé plemeno – do 10 kg; střední plemeno – do 30 kg, velké plemeno – nad 30 kg)
- 5) Výcvik provádíte sami, nebo navštěvujete psí školu?
- 6) Jaké výcvikové metody používáte? (pozitivní; averzivní)
- 7) Vyberte, které z uvedených výcvikových pomůcek používáte. (možnost připsat další výcvikovou pomůcku, která v seznamu není)

Dále byly sestaveny dotazy pro rozhovory se známými českými trenéry psů. Všem trenérům bylo položeno sedm stejných otázek, aby mohly být později porovnány. Níže zmíněných pět trenérů psů bylo kontaktováno e-mailem. Na e-mail a dotazy v něm odpověděli všichni dotázaní trenéři v různém časovém horizontu.

Dotazy rozhovorů:

- 1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?
- 2) Které výcvikové metody prosazujete? (a proč?)
- 3) Proč zrovna tuto metodu (metody)?
- 4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?
- 5) Detailní popis nácviku několika povelů (sedni, lekni, ke mně, k noze, zůstaň).
- 6) Použil jste někdy jinou výcvikovou metodu? (popř. proč už ji nepoužíváte?)
- 7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

5 Praktická část

5.1 Dotazníkové šetření v populaci

Výsledky dotazníku jsou zde pro lepší přehlednost znázorněny pomocí grafů.

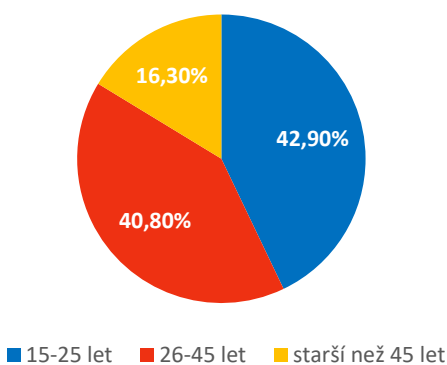
1) Jste muž, či žena?

Na otázku odpovědělo 245 osob, z toho 232 žen (94,7 %) a 13 mužů (5,3 %). Z grafu 2 tedy vyplývá, že výcvikem psů se zabývají mnohem častěji ženy než muži.

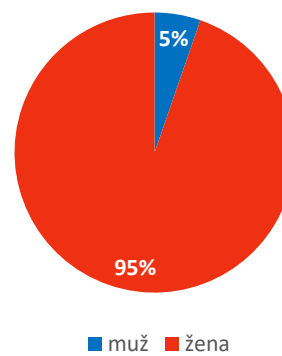
2) Kolik je Vám let?

(tři věkové kategorie: 15–25 let; 26–45 let; starší než 45 let)

Na otázku odpovědělo 245 osob, z toho 105 osob ve věkové kategorii 15–25 let, 100 osob ve věkové kategorii 26–45 let a 40 osob starších 45 let. V grafu máme znázorněna procenta osob zabývajících se výcvikem vzhledem k jejich věkové kategorii. Z grafu 1 tedy vyplývá, že výcvikem psů se zabývají spíše lidé mladší či lidé ve středním věku.



Graf 1: věkové rozložení respondentů



Graf 2: pohlaví respondentů

3) Kolikátého psa vlastníte?

(začátečník – mám prvního psa; zkušený – měl jsem více než 1 psa)

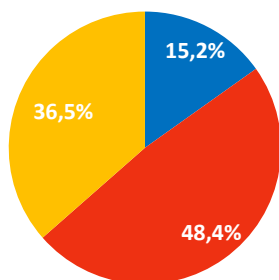
Počet vlastněných psů nevypovídá o míře profesionality trenéra.

Na otázku odpovědělo 245 osob, z toho 97 začátečníků (39,6 %), tedy osob, které mají prvního psa, a 148 zkušených (60,4 %), kteří měli již více než jednoho psa. Z grafu 4 je tedy patrné, že dotazník vyplnilo více lidí již zkušenějších ve výcviku psa nežli začátečníků.

4) Jaké plemeno psa jste cvičili?

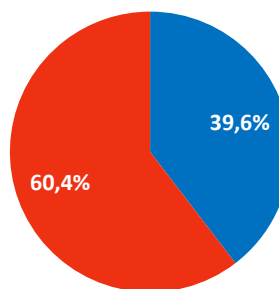
(malé plemeno – do 10 kg; střední plemeno – do 30 kg, velké plemeno – nad 30 kg)

Na tuto otázku odpovědělo 244 osob. Z toho se 37 osob zabývalo výcvikem malého plemene psa (15,2 %), 118 osob výcvikem středního plemene psa (48,4 %) a 89 osob výcvikem velkého plemene psa (36,5 %). Z grafu 3 je patrné, že lidé se věnují mnohem více výcviku středních a velkých plemen psů než psů plemen malých.



■ malé plemeno psa ■ střední plemeno psa ■ velké plemeno psa

Graf 3: velikost cvičeného plemene psa



■ začátečník ■ pokročilý

Graf 4: zkušenost s výcvikem

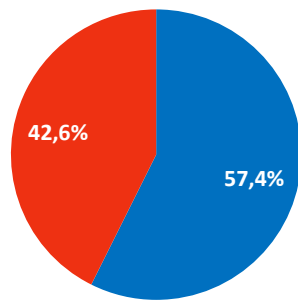
5) Výcvik provádíte sami, nebo navštěvujete psí školu?

Na tuto otázku odpovědělo 244 osob. Z toho 140 z nich cvičilo psa samo (57,4 %) a 104 osob navštěvovalo psí školu (42,6 %). Z grafu 5 je patrné, že více lidí si cvičí svého psa sami a o něco méně lidí navštěvuje psí školu. Ovšem nelze si nevšimnout, že rozdíl mezi výcvikem svépomocí a výcvikem v psí škole není nijak velký.

6) Jaké výcvikové metody používáte?

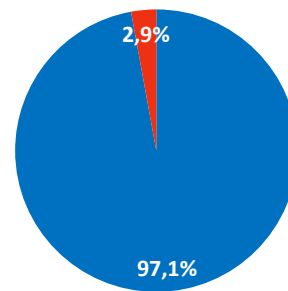
(pozitivní; averzivní)

Na tuto otázku odpovědělo 244 osob. 237 z nich používá pozitivní výcvikové metody (97,1 %), zbylých 7 osob používá k výcviku metody averzivní (2,9 %). Z odpovědí znázorněných v grafu 6 tedy plyne, že většina lidí cvičí psa pozitivními výcvikovými metodami.



■ sám ■ navštěvuji psí školu

Graf 5: jak respondenti provádí výcvik



■ pozitivní metody ■ averzivní metody

Graf 6: užívané výcvikové metody

7) Vyberte, které z uvedených výcvikových pomůcek používáte. (možnost připsat další výcvikovou pomůcku, která v seznamu není obsažena)

Na otázku odpovědělo 245 osob. V otázce se vyskytoval seznam užívaných výcvikových pomůcek: klikr, bičík, hračka, krátké vodítko (do 150 cm), stopovací vodítko, náhubek, výcviková ohlávka, postroj proti tahání, pamlskovník / výcvikový pás, výcviková vesta/sukně/jiné, kovová ultrazvuková píšťalka, plastová ultrazvuková píšťalka, ostnatý obojek, stahovací obojek, elektrický výcvikový obojek. Bylo zde možno vybrat více možností a popřípadě připsat další pomůcky, které cvičitelé využívají. V tabulce 1 je možno vidět, kolik dotázaných osob používá konkrétní výcvikové pomůcky. Tabulka 2 obsahuje pomůcky připsané respondenty, kteří dotazník vyplnili.

VÝCVIKOVÁ POMŮCKA	POČET OSOB	% OSOB
klikr	68	27,80 %
bičik	12	4,90 %
hračka	192	78,40 %
krátké vodítko	160	65,30 %
stopovací vodítko	125	51 %
náhubek	55	22,40 %
výcviková ohlávka	22	9 %
postroj proti tahání	11	4,50 %
pamlskovník/výcvikový pás	195	79,60 %
kovová ultrazvuková píšťalka	23	9,40 %
plastová ultrazvuková píšťalka	6	2,40 %
výcviková vesta/sukně/jiné	88	35,90 %
ostnatý obojek	11	4,50 %
stahovací obojek	80	32,70 %
elektrický protištěkáci obojek	7	2,90 %
elektrický výcvikový obojek	30	12,20 %
elektrický podzemní plot	5	2 %

Tabulka 1: četnost užívání výcvikových pomůcek

DOPLNĚNÉ POMŮCKY	POČET OSOB	% OSOB
pamlsky	6	2,45 %
odměňovač	1	0,40 %
postroj na obrany	1	0,40 %
pešek	1	0,40 %
target	2	0,82 %
hlavolamy	1	0,40 %
GPS obojek	1	0,40 %
flexi pole	1	0,40 %

Tabulka 2: respondenty doplněné užívané výcvikové pomůcky

Níže v příloze jsou obsaženy grafy znázorňující závislosti vyplývající z vyplněných dotazníků. Grafy byly vytvořeny pomocí skriptu napsaného v jazyce Python. Z grafů je patrné, že většina dotázaných respondentů používá k výcviku psů pozitivní výcvikové metody.

Graf 7 znázorňuje závislost používaných výcvikových metod na věku respondentů. Lze si všimnout, že pozitivní metody užívají respondenti častěji ve všech třech věkových kategoriích. Averzivní výcvikové metody používá pouhých 6 % respondentů, z toho 5 % ve věkové kategorii 26–45 let a pouhé 1 % respondentů starších 45 let.

V grafu 8 je znázorněna závislost pohlaví dotázaných respondentů na navštěvování psí školy. Z grafu je patrné, že psí školu navštěvují častěji muži než ženy. Sami si psa cvičí častěji ženy než muži.

Graf 9 znázorňuje závislost využívání psích škol na velikosti psa. V grafu lze vidět, že více z dotázaných respondentů si cvičí psa samo. Psí školu navštěvují častěji respondenti se středními a velkými plemeny psů.

V grafu 10 je znázorněna závislost užívaných výcvikových pomůcek na věku respondentů. Nejsou zde znázorněny výcvikové pomůcky s četností výskytu menší než 6. Mezi nejvíce využívanými pomůckami ve všech věkových kategoriích jsou hračka, pamlskovník či výcvikový pás a krátké vodítko. Mezi méně používané pomůcky patří postroj proti tahání, výcviková ohlávka, elektrický protištěkáci obojek, bičík a ultrazvuková kovová píšťalka. Bičík (tušírka) je respondenty používán velmi málo, a to pouze u dvou věkových kategorií (26–45 let; starší než 45 let).

Graf 11 znázorňuje závislost užívaných výcvikových pomůcek na zkušenostech respondentů s výcvikem psů. Nejsou zde znázorněny pomůcky s četností výskytu nižší než 6. Zkušení respondenti používají k výcviku psů klikr a výcvikovou vestu či sukni mnohem častěji než začátečníci. Mezi nejčastěji používané pomůcky jak u zkušených, tak u začátečníků patří krátké vodítko, hračka a pamlskovník či výcvikový pás.

V grafu 12 je znázorněna závislost užívaných výcvikových pomůcek na velikosti psa. Nejsou zde znázorněny pomůcky s četností výskytu menší než 6. U všech kategorií velikosti plemen psů jsou často užívané pomůcky jako krátké vodítko, hračka, pamlskovník či výcvikový pás a stopovací vodítko. Stahovací obojek je používán na psy velkých plemen mnohem častěji, než je tomu u malých a středních plemen psů. Bičík je používán pouze na velká plemena.

5.2 Dotazníkové šetření mezi profesionálními trenéry

V této podkapitole budou popsány rozhovory se známými českými trenéry pro výcvik psů. Všem trenérům bylo položeno sedm stejných dotazů, aby mohly být později porovnány.

5.2.1 Jan Böhm

Jan Böhm se v roce 2016 na mistrovství světa plemene belgický ovčák stal se svým psem vicemistrem světa. Dnes je vyhledávaným figurantem a trenérem psů ve sportovní kynologii (Novotná 2018).

1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?

„V roce 2002 jsem začal chodit do kynologického klubu ve Volarech. Bylo mi tehdy 13 let. Běželi jsme kondiční trénink s fotbalovým týmem a já viděl trénink obran – sportovní kynologii. Viděl jsem figuranty, jak trénují se psy, a okamžitě jsem se do tohoto sportu zamiloval. Ten den jsem se vytratil z kondičního běhu a šel na tento cvičák, jehož jsem se později stal členem. Po několika týdnech jsem přešel z fotbalu a hokeje ke psům a dělám to dodnes.“

2) Které výcvikové metody prosazujete?

„Prosazuji metody, které fungují na daného psa. Každý pes je jiný, takže na každého funguje něco jiného. Určitě ale preferuji cestu pozitivita a dobrovolnosti. Užívám takové metody, které pomáhají psům spolupracovat s člověkem a neodrazují je od chuti do práce.“

3) Proč zrovna tuto metodu?

„Mám rád, když pes chce spolupracovat sám, a mým cílem je, aby si to člověk i jeho pes na tréninku a v životě společně užívali. Chci, aby cviky pes dělal sám bez pomoci a dělal to rád, mým úkolem je to „nalajnovat“ přesně tak, aby mu to vyhovovalo. Základem je dobré vysvětlení: pokud pes chápe, co po něm chceme, je potom schopen udělat vše bez nucení a rád.“

4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?

„Používám pamlsky, míčky a pešky jako odměny. Misky, tyčky na obíhání, překážky a zástěnu na obrany. Ochranné rukávy a figurantský oblek. Samozřejmě používám postroj, vodítka, obojky řetízkové a kožené.“

5) Detailní popis nácviku několika povelů.

„Všechny tři cviky nejdříve učím na jídlo – pamlsky, které má pes rád.“

SEDNI

„Pomocí sledování ruky pohybem vzhůru nad hlavu směrem k ocasu a povelom sedni učím psa zaujmout pozici v sedě.“

LEHNI

„Lehni dělám nejprve ze sedu, a to tak, že mu dám nohu ohnutou v pravém úhlu nad jeho hřbet tak, abych se ho nedotýkal, a vytvořím jakýsi most, kde štěně musí s pomocí ruky a pamlsku v ní zároveň s povelom lehni a pohybem směrem mezi přední packy dolů k zemi pochopit, že má lehnout. Noha mu napomáhá, aby si nestoupnul.“

KE MNĚ

„Ke mně učím tak, že v obou rukou mám jídlo, někdo mi drží psa a já utíkám a volám jménem společně s povelom ke mně. Psa druhý člověk pustí, a když přiběhne, já ho nakrmím z obou rukou, které mám přitisklé na břicho.“

K NOZE

„K noze učím tak, že pamlsek držím pod palcem a pohybem ruky směrem dozadu za tělo pes následuje ruku, a když se za mnou otočí, tak ruku vytáhnu dopředu a psa posadím poháněním nahoru směrem od hlavy k mému tělu.“

ZŮSTAŇ

„Zůstaň učím nejdříve na vodítku, kdy je pes uvázaný u kolíku tak, aby nebylo vodítko natažené, a když se zvedne, dojdou k němu a znovu ho položím a po chvílce se k němu vždy vrátím a odměním ho pamlskem nebo míčkem. Později chápe, že musí zůstat déle, ale postup je stejný. Nejdříve je na vodítku, které je uvázané.“

6) Použil jste někdy jinou výcvikovou metodu?

„Ne, nepoužil.“

7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

„Jsem figurantem a trenérem ve sportovní kynologii.“

5.2.2 Jiří Bravenec

Jiří Bravenec je již mnoho let figurantem pro obrany ve sportovní kynologii, v roce 2019 byl figurantem na mezinárodním mistrovství IPO3. Dnes je vedoucím jednotky psovodů Městské policie Brno, věnuje se zde výcviku služebních psů.

1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?

„K výcviku psů jsem se dostal před 25 lety, když mi rodiče koupili prvního psa (fenka malého knírače). Na začátku jsem si myslel, že si ji vycvičím sám za pomoci knih. Nefungovalo to, tak jsem začal chodit na cvičák, kde jsem dodnes.“

2) Které výcvikové metody prosazujete?

„Prosazují nové moderní metody, hlavně metodu chuťově dráždivou za pomoci jídla, protože dochází k pozitivnímu kontaktu psovoda se psem.“

3) Proč zrovna tuto metodu?

„Pes nepracuje pod tlakem a zachovává si veselý projev.“

4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?

„Používám hlavně pamlsky a pes má na sobě lehké krátké vodítko.“

5) Detailní popis nácviku několika povelů.

SEDNI

„Namotivuji si psa na ruku s pamlskem, tu přesunu nad jeho hlavu tak, aby ho to přimělo k pozici těla do sedu. Po vykonání pozice odměním a pochválím, poplácám, uvolním z pozice. Opakuji, než pozici těla v sedě po pohybu ruky nad hlavu dělá rychle a přesně. Potom teprve spojuji povel s pohybem ruky nad hlavu. Nejdřív řeknu povel, potom následuje pomocný pohyb ruky, který už dokonale ovládá z předchozích tréninků. Po dostatečném opakování si spojí, že po povelu sedni zaujme pozici těla a okamžitě dostává pamlsky s pochvalou.“

LEHNI

„Psa namotivuji rukou s pamlskem. Nejdřív ho dostanu do pozice vsedě a následně jdu s rukou na zem mezi přední packy a směrem k hrudníku. Pes následuje nosem ruku s pamlskem a lehá si. Směr ruky k hrudníku zajistí, že se pes v pozici posune lehce celým tělem dozadu (to aby se dělala pozice přesně a pes se při cviku lehni neposouval dopředu). Po zaujetí polohy vleže okamžitě odměním, pochválím, poplácám a uvolním z pozice. Opakuji po dobu, než pozici těla v leže po pohybu ruky mezi packy dělá rychle a přesně. Potom teprve spojuji povel s pohybem ruky. Nejdřív řeknu povel, potom následuje pomocný pohyb ruky, který už dokonale ovládá z předchozích tréninků. Po dostatečném opakování si spojí, že po povelu lehni zaujme pozici těla a okamžitě dostává pamlsky s pochvalou.“

KE MNĚ

„Vezmu si na pomoc pomocníka, který psa přidrží, když od něj odbíhám (na začátku jen na velmi krátkou vzdálenost, potom se víc vzdalují). Mám v ruce pamlsky, povzbuzuji a motivuji psa jeho jménem tak, aby za mnou chtěl běžet. Pomocník psa pustí po povelu ke mně a já couvám s pamlskem před sebou, jakmile pes dobehá, tak si ho pamlskem usměrním do těsného předsednutí (později, až je pes starší, tak odměňuji z pusy).“

K NOZE

„Na začátku chodím s pamlskem v levé ruce a pes užívá z dlaně. Potom spojuji s povelom a ruku od tlamy na kousek vzdálím a zpět k užívání. Toto opakuji s citem tak, aby zůstala maximální koncentrace, i když ruka není přímo u tlamy. Dále už pes chápe, že po povelu k noze směřuje hlava do správné pozice na psovoda a následuje odměna. Začínám jednotlivými kroky, a když se pes koncentruje ve správné pozici, okamžitě následuje pochvala s pamlskem, chůzi prodlužuji a dělám kondici v koncentraci a správném sledování psovoda.“

ZŮSTAŇ

„Pes už dokonale ovládá pozici sedni a lehni. Stoupnu si před něj, dám ho do pozice vsedě nebo vleže. Lehké vodítko na obojku mám v ruce, opakuji povel pro danou pozici a lehounce s citem potáhnu za vodítko jednou rukou. Jakmile pes zatáhne zpět do protitahu, dostává okamžitě z druhé ruky pamlssek. Učím ho tak koncentraci na psovoda a upevňování pozice, ve které je. Spojuji mu povel pro pozici, ve které je, s povellem zůstaň a prodlužuji vzdálenost (vše podporuji v nepravidelných intervalech pamlskem, intervaly prodlužuji). V době, po kterou je pes na místě, vodítkem stále kontrolovuji pozornost a utvrzování pozice.“

6) Použil jste někdy jinou výcvikovou metodu?

„Na začátku jsem používal metodu kontrastní, kde je spojena mechanická metoda s chuťově dráždivou. Touto metodou nebyl podporován pozitivní kontakt s psovodem tak, jak bych si představoval.“

7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

„Momentálně se specializuji na obrany ve sportovní kynologii. Podpora větší bojovnosti, chtivosti, přesnosti a rychlosti u sportovních psů. Dále se specializuji na služební psy pro potřeby svého zaměstnání. Jejich maximální připravenost pro praktické využití ve službě. Tak, aby se na ně psovodi Městské policie Brno mohli dokonale spolehnout.“

5.2.3 Ing. Alena Smolíková

Alena Smolíková je absolventkou ČZU Praha oborů Speciální chovy a Zájmové chovy zvířat. Za svůj život vystřídala několik psích plemen, největších úspěchů však dosáhla s border kolií Keysi. V roce 2010 se zúčastnila soutěže Talentmania a o tři roky později také soutěže Česko Slovensko má talent. Působí také jako rozhodčí na zkouškách a závodech v dogdancingu a dogfrisbee. V roce 2015 se zúčastnila závodu Šediváčekův long, jednoho z nejtěžších závodů psích spřežení v Evropě (Smolíková 2016).

1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?

„Zvířata jsem milovala od malička a se svým prvním psem jsem navštívila cvičák poprvé v roce 1997. První oficiální závody jsem absolvovala o tři roky později. Od té doby jsem složila 85 zkoušek (základní poslušnost, agility, obedience, dogdancing, pasení) s devíti psy šesti různých plemen.“

2) Které výcvikové metody prosazujete?

„Operantní podmiňování formou pozitivního posilování. Je to podle mě nejjednodušší a nejefektivnější způsob, jak psa něco naučit. K získání požadovaného chování používám především navádění (luring), ale i tvarování (shaping) a zachycení (capturing).“

3) Proč zrovna tuto metodu (metody)?

„Tato metoda se mi osvědčila u všech psů a je aplikovatelná i na jiný druh zvířat. Pes rád opakuje chování, za které byl odměněn. Při této metodě psa cvičení baví, zlepšuje se pozornost a koncentrace na psovoda, prohlubuje se jejich vzájemný vztah.“

4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?

„Targety.“

5) Prosím o detailní popis nácviku několika povelů.

SEDNI

„Ve výchozí pozici pes stojí před psovodem. Do ruky si vezmeme pamlssek a dáme ho psovi k čumáku. Rukou směřujeme pomalu nahoru za psa. To ho donutí zaklonit hlavu a automaticky si sednout. Jakmile si sedne, odměníme ho. Když se pes nechá navádět do sedu bez problémů, přidáme povel „sedni“ a pomalu začneme odbourávat navádění rukou (navádíme čím dál méně, až ruku odbouráme úplně). Při fázi učení samozřejmě odměňujeme psa za každé sednutí. Ve finále by měl pes provádět cvik jen na slovní povel.“

LEHNI

„Pes by měl již umět povel „sedni“, což bude výchozí poloha pro učení povelu „lehni“. Do ruky si vezmeme pamlssek, dáme ho psovi před čumák a pomalu klesáme rukou k zemi. Nespěcháme, pes by měl mít stále čumák u vaší ruky. Pomocí pamlsku ho navedeme do lehu. Jakmile si pes lehne, odměníme ho pamlskem. Když se pes nechá navést do lehu bez problémů, přidáme slovní povel. Pomalu také začneme odbourávat navádění rukou, až si pes bude lehat pouze na slovní povel. Jakmile pes povel již dobře zná, trénujeme ho nejen ze sedu, ale i ze stoje.“

KE MNĚ

„Klasické přivolání učím od konce. Tedy začínám s předsednutím, kdy si pomocí pamlsku navedu psa do správné pozice (v sedu přede mnou) a odměním ho. Přidám povel „ke mně“ a postupně navádím psa rukou čím dál méně, abych odbourala ukazování, až pes umí předsednout pouze na slovní povel. Potom postupně prodlužuji vzdálenost, ze které psa přivolávám. Toto vše trénuji bez rušivých vlivů. Jakmile pes zvládá bez problémů přivolání i na větší vzdálenost, začnu trénovat přivolání s rušivými vlivy.“

K NOZE

„Ve výchozí pozici pes sedí nebo stojí u levé nohy. Levou ruku s pamlskem dáme psovi před čumák. S povellem „k noze“ pomalu vykročíme. Chválíme a odměňujeme psa velmi často, ze začátku třeba každé dva kroky. V další fázi učení dáme ruku s pamlskem o něco výš, aby ji pes neměl před čumákem, ale nad ním. Postupně budeme ruku přesouvat výš a odměňujeme psa za to, když se dívá na nás, místo na ruku. Ruka by se stále měla dotýkat našeho těla, pokud ji budeme mít moc vpředu, naučí se pes psovoda předcházet. Postupně začneme rukou pohybovat přirozeně a psa odměňujeme za oční kontakt.“

ZŮSTAŇ

„Psa dáme do pozice, ve které chceme, aby zůstal, např. „sedni“. V této výchozí pozici je pes před námi. Ruku s pamlskem držíme tak, aby ji pes viděl. Jakmile zůstane v klidu, pochválíme ho a dáme pamlsk. Z počátku stačí třeba dvě vteřiny. Postupně prodlužujeme čas, po který chceme, aby pes vydržel na místě, a přidáme slovní povel. Jakmile pes nemá problém s výdrží, když jsme před ním, začneme se od něho postupně vzdalovat. Psa vždy odměňujeme na místě, kde má zůstat, pamlsk mu buď doneseme, nebo hodíme. Psa nepřivoláváme. Postupně také odbouráme signál rukou.“

6) Použila jste někdy jinou výcvikovou metodu?

„Při svých začátcích, kdy jsem se svým prvním psem docházela na kynologické cvičiště, se cvičilo hodně metodou negativního posilování. Tlačení psovi na zadek při učení povelu sedni, šhubání vodítkem při chůzi u nohy atd... Tuto metodu nepoužívám především z toho důvodu, že cvičení není pro psa příjemné a neprospívá vztahu psovoda a psa.“

7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

„Specializuji se především na dogdancing, což je kynologický sport, kdy psovod se psem předvádí předem nacvičenou sestavu za doprovodu hudby. Z výcvikového hlediska se jedná především o trénink různých triků (otočky, slalom mezi nohama, přeskoky, válení sudů, chůze po zadních, couvání, chůze bokem, zvedání pacek, plazení, atd.).“

5.2.4 Ing. Jakub Beran

Jakub Beran je dnes již známým trenérem psů a dalších zvířat. Prodělal dětskou mozkovou obrnu, která ho navždy poznamenala a dodnes je jeho pohyb značně omezen. Z tohoto důvodu hledal pro výcvik cestu, která nebude vyžadovat se psy fyzický kontakt. Našel ji v podobě pozitivního posilování a behaviorální analýzy.

Některé odpovědi byly převzaty z již dříve provedeném rozhovoru časopisu Ecanis.cz.

1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?

*„Hodně mě v tom ovlivnil fakt, že jsem prodělal dětskou mozkovou obrnu, jejímž následkem špatně chodím a mám poruchu rovnováhy. Takže když jsem se před sedmi lety rozhodl, že si pořídím psa, věděl jsem, že chci retrívra, tedy většího psa. Když jsem se potom se svou fenkou vyskytl na cvičáku, rychle se ukázalo, že klasická metoda výcviku u mě nebude úplně fungovat. Jelikož jsem měl dost práce udržet se se psem na vodítku na nohou, nezbyl mi už žádný prostor soustředit se na fyzickou manipulaci s ním. Začal jsem tedy hledat metodu výcviku, kde bych mohl pracovat pokud možno bezdotykově. Poměrně záhy jsem objevil knihu „**Svého psa nestřílejte**“ od Karen Pryor, americké trenérky mořských savců a jedné z předních osobností moderního tréninku zvířat. Celá myšlenka „trénovat psa, jako by to byl delfín“ mě pochopitelně hned zaujala, nejenže splňovala mou potřebu trénovat ho bez nutnosti fyzické manipulace, ale zároveň jde o způsob tréninku, kdy se většina úsilí přesouvá z trenéra*

na trénovaného, to znamená ze mě na mého psa. Což mi samozřejmě velmi vyhovovalo a začal jsem se v této metodě dále vzdělávat.“ (Džubinská 2018)

2) Které výcvikové metody prosazujete?

„Prosazuji pozitivní posilování.“

3) Proč zrovna tuto metodu (metody)?

Na tento dotaz je částečně odpovězeno v první otázce.

„Pro mě je ale na této metodice nejúžasnější to, že se v ní do velké míry smazává rozdíl mezi trenérem a trénovaným. Já si vždycky vzpomenu na svůj oblíbený kreslený vtip, kde jeden Pavlovův pes říká druhému: „Podívej, co jsem Pavlova naučil. Vždycky, když zaslintám, usměje se a zapíše si do notýsku.“ A o tom pozitivní trénink je – učím já zvíře, že za svoje chování dostane odměnu, nebo učí zvíře mě dávat mu to, o co zrovna stojí? Pozitivní trénink má podobu dialogu, kdy jeden ovlivňuje chování druhého a je v něm spousta prostoru, abych nejen já sděloval zvířeti, co po něm chci, ale aby i zvíře sdělilo mně, co zrovna ode mě potřebuje, jestli jsem pro něj srozumitelný a jestli ho ta aktivita, které se spolu věnujeme, doopravdy baví. Zároveň mi pozitivní trénink dává příležitost zvířeti ukázat, že mi záleží na jeho názoru, že jeho chování má hodnotu a může si jeho prostřednictvím zajistit to, co zrovna potřebuje. Ale pořád je to jenom metodika, která je tady pro nás jako pro trenéry, i když u mě se z ní stala součást životní filozofie.“ (Džubinská 2018)

4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?

„Já za sebe preferuji tlačítkové klikry, při práci se psy obvykle používám svůj oblíbený, který už mám „v ruce“ a jeho zvuk je poměrně hlasitý a dobře slyšitelný i na velkou vzdálenost. Pokud bych ale pracoval třeba s papouškem nebo se psem, který se zvuku klikru bojí, zvolil bych nějaký s jemnějším a tišším zvukem. Dále používám píšťalky, které se standardně používají ve výcviku retrívrů.“ (Džubinská 2018)

5) Detailní popis nácviku několika povelů.

„Z velké části jsem odpověděl v následující otázce, detailněji bych se zde mohl věnovat problematice přivolání. To totiž učím primárně na principu klasického podmiňování – tzn. spárování původně neutrálního podnětu s podnětem významným. Konkrétně přivolání učím nejčastěji na píšťalku, nese s sebou oproti slovnímu povelu jisté výhody, zejména pokud cvičím psa pro někoho jiného a můžu ho pak předat i s píšťalkou. Úplně zezáčátku provádím pouze spárování zvuku píšťalky s jídlem, tzn. po psovi nechci žádné konkrétní chování, trénink začínám v klidném prostředí, kde mi pes věnuje pozornost a já jenom pískám a rovnou odměňuji nadstandardně velkou nebo atraktivní odměnou. Kritéria jako je vzdálenost a prostředí můžu postupně zvyšovat, venku si pomůžu stopovačkou, aby se pes nenaučil přivolání ignorovat. První chování, které vždy učím, jsou různé typy targetů a podložek (což je vlastně stacionární target s vymezením místa) a také výchozí chování, tzv. default behavior. Učení nových chování a dalších kritérií už je potom poměrně jednoduché, pokud má pes tyto základy velmi dobře zvládnuté. Obecně se držím pravidla, že učit nová chování je snadné a není

třeba s ním pospíchat, mnohem důležitější jsou právě správně naučené základní principy, tzn. klikr, target, podložka a default behavior.“

6) Použil jste někdy jinou výcvikovou metodu?

„Co se týká učení nových chování, téměř vždy pracuji formou řízeného tvarování, tzn. rozdělení cílového chování do co nejvíce jednotlivých kroků, které učím postupně, a teprve když je chování hotové, přidávám slovní povel. V některých případech využiji třeba navádění za pamlskem, ale pouze zcela na začátku a snahou vždy je co nejdříve pamlsek z procesu odstranit a zařídit, aby se na scéně objevil až po provedení chování. Nová chování učím vždy primárně na principu pozitivního posilování. Pokud jde o udržení již naučených chování nebo jeho přenesení do nových prostředí, zde se vždy držím principu uvedeného v dokumentu Hierarchy of Effective Procedures, jehož autorkou je Dr. Susan Friedman. Což v praxi znamená, že i postupy a nástroje založené na negativním posílení nebo pozitivním trestu se v mém repertoáru nachází a v případě potřeby je využívám, vždy ale až poté, co se postupy a nástroje založené na pozitivním posílení, případně na nácviku náhradních a nekompatibilních chování, minou účinkem.“

7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

„V současné době se z oblasti „vážné kynologie“ věnuji metodice výcviku vodících a asistenčních psů, kdy zastávám roli konzultanta v organizaci Pes Partner, z. s. Moje role zde spočívá především v uplatnění principů vědy a metodiky tréninku zvířat při výcviku těchto psů, ale také v použití behaviorální analýzy při práci s klienty, se kterými se snažíme navázat vztah založený na vzájemné důvěře a spolupráci. Touto spoluprací jsem si splnil jeden ze svých snů, protože se s lidmi s nějakou formou zdravotního postižení samozřejmě cítím být na jedné lodi a právě ta možnost přispět ke zvýšení jejich kvality života a možnost přitom využívat oblast vědy, která se stala nedílnou součástí mého života, je asi tou nejvyšší metou, kterou si dovedu představit.“
(Džubinská 2018)

5.2.5 RNDr. František Šusta, Ph.D.

František Šusta je absolventem Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy oboru učitelství biologie–geografie, také absolvoval studium na ČZU v Praze na Fakultě lesnické a environmentální. Je autorem mnoha odborných článků a doposud napsal celkem tři knihy: *Trénink je rozhovor*, *Trénink je v hlavě* a *Neznám druhé takové zvíře, jako je pes*. V minulosti pracoval v Zoo Praha jako specialista pro trénink zvířat. Momentálně pracuje jako konzultant a trenér zvířat na volné noze.

1) Jak jste se k výcviku psů dostal a jak dlouho se jím již zabýváte?

„Jsem zvláštní případ, nejprve jsem trénoval zvířata v zoo a na vyžádání kynologů jsem své zkušenosti přenesl do praxe se psy na jaře v roce 2012. Předtím jsem samozřejmě

soukromě pracoval se svým psem, od roku 2008 děláme canisterapii na školách a školkách (www.zaobzor-os.cz), ale neučil jsem to.“

2) Které výcvikové metody prosazujete?

„Specializuji se na trénink cestou pozitivního posilování, a to proto, že jsem stejně pracoval se zvířaty v zoo (a stále ještě pracuji třeba s kozami a lamami ve svém chovu), takže mám tuhle metodu nacvičenou se zvířaty, která neodpouští chyby tolik jako pes. Do toho samozřejmě respektuju psí specifika, jako je velká vazba na člověka a často velmi specifická motivace... ale stále se snažím držet pozitivních metod.“

3) Proč zrovna tuto metodu (metody)?

„To jsem odpověděl v předchozí. Krom toho mi to přijde velmi účinné a vhodné pro psa i člověka, zase s přihlédnutím ke specifickým obou.“

4) Jaké výcvikové pomůcky používáte?

„Klikr, pamlsky, hračky, targety (často v podobě chrastítka), u některých cviků si pomáhám vodítkem, ale bez trestů.“

5) Prosím o detailní popis nácviku několika povelů.

„Tyto cviky dle mého jednoduše detailně popsat nelze, jelikož každý pes je jiný.“

SEDNI

„Asi nejlépe zachycením této pozice (kliknu to, když dosedá). Ujistit se, že si pes opravdu uvědomuje pozici svého těla, že to není „koukání do očí psovoda pod určitým úhlem“ – to pak nefunguje, pokud se psovod posadí a tím změní úhel.“

LEHNI

„Bud'to také zachycením, freeshapingem nebo přes target na hrudník (jedna moje fena to dělala freeshapingem, druhá targetem).“

KE MNĚ

„Já dělám ideálně přes target, chrastítko. První se nacvičí dotyk na chrastítko, pak pes následuje target na větší vzdálenost (podnětem je zachrastění), pak se tomu zachrastění předřazuje slovní podnět, pak se chrastítko odstraňuje a zároveň s tím se mění pozice, ve které přivolání končí. Po nacvičení se celé přenáší do rušnějšího prostředí a mění se kritéria.“

K NOZE

„Target, u jedné feny byl na hrudník, u druhé se na něj koukala.“

ZŮSTAŇ

„To se těžko popisuje, prostě přes jasné gesto, které psa nechá na místě.... gestu se pak předřazuje slovní povel. Lze i přes target – koberec či destičku na zemi.“

6) Použil jste někdy jinou výcvikovou metodu?

„Pozitivní trénink stojí na operantním podmiňování, tedy vědomém učení chování, u kterého má zvíře možnost volby. Jsou ale situace (hlavně při odstraňování strachu z něčeho), kdy musíte pracovat s nevědomou reakcí zvířete, a tam pak tvoříte podmíněný reflex. Takže mám i několik postupů, kde se nefunguje operantně, ale vytváří se automatická reflexní reakce. Při práci se zvukem používám habituaci, pro běžnou ovladatelnost na vycházkách máme pár manévru s vodítkem a bez odměn... takže to nejsme v pozitivním výcviku. Nikde ale neuvádím psa do vysokého stresu.“

7) Popis Vaší současné specializace výcviku.

„Nedělám konkrétní sport, jsem konzultant pro ty, kdo chtějí řešit nějaký problém – běžný provoz nebo klidně i nějaký konkrétní prvek ve sportu. Už cca více než polovinu mých klientů tvoří lidé s problémovými psy, často z útulků a po traumatu.“

6 Závěr

Metody výcviku psů prošly během svého vývoje velkými změnami. V minulosti byli psi používáni jako pomocníci do války, tedy vojenští psi. Těchto psů bylo potřeba velké množství a bylo tedy nutné vycvičit je rychle. Z tohoto důvodu se při výcviku vojenských psů používaly tvrdé averzivní metody. Někteří trenéři psů tyto metody používají dodnes.

Později se začalo přecházet na pozitivnější metody výcviku psů. Mezi dnes nejpoužívanější pozitivní metody výcviku psů patří klikr trénink, targeting, shaping a někteří používají i metodu Do as I do neboli dělej to po mně. Při klikr tréninku je pro výcvik použito malé signalizační zařízení nazývané klikr, které vydává typický zvuk, tzv. klik, který si pes spojí s odměnou. Klikr je trenéry často využíván, jelikož umožňuje přesně označit moment správného chování psa. Další poměrně oblíbenou metodou pozitivního výcviku psa je targeting. Tato metoda je často velice zábavná jak pro psa, tak i pro psovoda. Metoda Do as I do používá pro výcvik psa mechanismy sociálního učení, které byly donedávna používány jen zřídka. Mnohé studie ukazují, že v sociálním učení jsou psi velmi šikovní. Při shapingu neboli tvarování je budoucí požadované chování psa rozděleno na menší kroky, za které je pes postupně odměňován. Správné chování je odměňováno, nechtěné chování psa je ignorováno.

V praktické části práce bylo z dotazníkového šetření zjištěno, že k výcviku psů používá averzivní výcvikové metody více mužů než žen. Většina dotázaných respondentů používá k výcviku všech velikostí plemen psů pozitivní metody, všechny věkové kategorie respondentů a zároveň muži i ženy využívají častěji pozitivní výcvikové metody. K rozhodnutí o využití konkrétní výcvikové metody u začátečníků přispěla často psí škola, kterou navštěvují. Dále z dotazníkového šetření vyplynulo, že mezi nejvíce využívané výcvikové pomůcky ve všech věkových kategoriích respondentů patří hračka, pamlskovník nebo výcvikový pás a krátké vodítko. Zkušenější respondenti používají k výcviku klikr a výcvikovou vestu častěji než začátečníci.

Z rozhovorů se známými českými trenéry psů a jiných zvířat v druhém oddílu praktické části práce vyplynulo, že všichni dotázaní trenéři používají k výcviku pozitivní výcvikové metody.

Výcvik psů prodělal za posledních 150 let celou řadu změn. V současnosti je ve výcviku psů užíváno spíše pozitivního přístupu. Vývoj pozitivního přístupu k výcviku psů postupuje velmi dynamicky kupředu, došlo dokonce i k řadě změn ve zkušebních řádech, kdy je hodnoceno pozitivní naladění psa v průběhu celé zkoušky. Do budoucna lze takovýchto změn očekávat mnohem více a obor kynologie se bude dále vyvíjet a zkoušet další nové, moderní přístupy.

7 Použitá literatura

ARHANT, Christine, Hermann BUBNA-LITTITZ, Angela BARTELS, Andreas FUTSCHIK a Josef TROXLER, 2010. Behaviour of smaller and larger dogs: Effects of training methods, inconsistency of owner behaviour and level of engagement in activities with the dog. *Applied Animal Behaviour Science*. **123**(3–4), 131–142. DOI: 10.1016/j.applanim.2010.01.003. ISSN 01681591.

ATKINSON, Rita L., 2003. *Psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8640-3.

BAILEY, Robert E. a J. Arthur GILLASPY, 2005. Operant psychology goes to the fair: Marian and Keller Breland in the popular press, 1947–1966. *The Behavior Analyst*. **28**(2), 143–159. DOI: 10.1007/BF03392110. ISSN 0738-6729.

BERAN, Jakub. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2020 Mar 15 [cited 2020 Mar 20]. [3 paragraphs].

Best Sellers, 1982. *TIME Magazine*. **120**(3), 81–81. ISSN 0040781X.

BF Skinner Biography, 2014. *Biography.com* [online]. A&E Television Networks, 2014 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.biography.com/scientist/bf-skinner>.

BLACKWELL, Emily J., Caroline TWELLS, Anne SEAWRIGHT a Rachel A. CASEY, 2008. The relationship between training methods and the occurrence of behavior problems, as reported by owners, in a population of domestic dogs. *Journal of Veterinary Behavior*. **3**(5), 207–217. DOI: 10.1016/j.jveb.2007.10.008. ISSN 15587878.

BLACKWELL, Emily J, Christine BOLSTER, Gemma RICHARDS, Bethany A LOFTUS a Rachel A CASEY, 2012. The use of electronic collars for training domestic dogs: estimated prevalence, reasons and risk factors for use, and owner perceived success as compared to other training methods. *BMC Veterinary Research*. **8**(1). DOI: 10.1186/1746-6148-8-93. ISSN 1746-6148.

BÖHM, Jan. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2019 Nov 4 [cited 2020 Mar 12]. [12 paragraphs].

BRAEM, Maya Diane a Daniel Simon MILLS, 2010. Factors affecting response of dogs to obedience instruction: A field and experimental study. *Applied Animal Behaviour Science*. **125**(1–2), 47–55. DOI: 10.1016/j.applanim.2010.03.004. ISSN 01681591.

BRAVENEC, Jiří. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2019 Nov 7 [cited 2020 Mar 12]. [12 paragraphs].

CASEY, Rachel A., Bethany LOFTUS, Christine BOLSTER, Gemma J. RICHARDS a Emily J. BLACKWELL, 2014. Human directed aggression in domestic dogs (*Canis familiaris*):

Occurrence in different contexts and risk factors. *Applied Animal Behaviour Science*. **152**, 52–63. DOI: 10.1016/j.applanim.2013.12.003. ISSN 01681591.

CHIANDETTI, Cinzia, Silvia AVELLA, Erica FONGARO a Francesco CERRI, 2016. Can clicker training facilitate conditioning in dogs? *Applied Animal Behaviour Science*. **184**, 109–116. DOI: 10.1016/j.applanim.2016.08.006. ISSN 01681591.

COOPER, Jonathan J., Nina CRACKNELL, Jessica HARDIMAN, Hannah WRIGHT, Daniel MILLS a Odile PETIT, 2014. The Welfare Consequences and Efficacy of Training Pet Dogs with Remote Electronic Training Collars in Comparison to Reward Based Training. *PLoS ONE*. **9**(9). DOI: 10.1371/journal.pone.0102722. ISSN 1932-6203.

COOPER, Patrick G., 2018. Dog Training. *Salem Press Encyclopedia* [online]. [cit. 2019-11-11].

COREN, Stanley. Dog Obedience Trials Began Because of Poodles and a Farmer: A brief history of how two women popularized dog obedience as a sport. *Psychology Today* [online]. 2017 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/canine-corner/201706/dog-obedience-trials-began-because-poodles-and-farmer>.

CHRISTIANSEN, Frank O., Morten BAKKEN a Bjarne O. BRAASTAD, 2001. Behavioural differences between three breed groups of hunting dogs confronted with domestic sheep. *Applied Animal Behaviour Science*. **72**(2), 115–129. DOI: 10.1016/S0168-1591(00)00202-1. ISSN 01681591.

DŽUBINSKÁ, Janka, 2018. Nic není jen černé nebo bílé! In: *ECanis.cz* [online]. eCanis.cz, 2018 [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: https://www.ecanis.cz/clanky/nic-neni-jen-cerne-nebo-bile-_727.html?pid=75.

EGTVEDT, Morten a Cecilie KØSTE, 2012. *Klikrtrénink pro vašeho psa*. Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-091-7.

FENG, Lynna C., Tiffani J. HOWELL a Pauleen C. BENNETT, 2016. How clicker training works: Comparing Reinforcing, Marking, and Bridging Hypotheses. *Applied Animal Behaviour Science*. **181**, 34-40. DOI: 10.1016/j.applanim.2016.05.012. ISSN 01681591.

FREEDMAN, Adam H., Ilan GRONAU, Rena M. SCHWEIZER, et al., 2014. Genome Sequencing Highlights the Dynamic Early History of Dogs. *PLoS Genetics*. **10**(1). DOI: 10.1371/journal.pgen.1004016. ISSN 1553-7404.

FUGAZZA, Claudia a Ádám MIKLÓSI, 2014. Deferred imitation and declarative memory in domestic dogs. *Animal Cognition*. **17**(2), 237–247. DOI: 10.1007/s10071-013-0656-5. ISSN 1435-9448.

- FUGAZZA, Claudia a Ádám MIKLÓSI, 2015. Social learning in dog training: The effectiveness of the Do as I do method compared to shaping/clicker training. *Applied Animal Behaviour Science*. **171**, 146–151. DOI: 10.1016/j.applanim.2015.08.033. ISSN 01681591.
- GALIBERT, Francis, Pascale QUIGNON, Christophe HITTE a Catherine ANDRÉ, 2011. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. *Comptes Rendus Biologies*. **334**(3), 190-196. DOI: 10.1016/j.crv.2010.12.011. ISSN 16310691.
- GARCIA, 2019. Conditioned reflex. *Access Science: The Science Authority* [online]. 2019 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.accessscience.com/content/155400>
- GARRETT, Susan, 2013. *Shaping: i váš pes může být šampion*. Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-171-6.
- GIFFROY, J.-M., 2012. The domestication of the dog: An unrivalled alliance. *Journal of Veterinary Behavior*. **7**(6). DOI: 10.1016/j.jveb.2012.09.023. ISSN 15587878.
- GOULD, Marie, 2019. Learning Process. *Salem Press Encyclopedia*.
- GRAY, Jeffrey, 1999. Ivan Petrovich Pavlov and the conditioned reflex. *Brain Research Bulletin* [online]. **50**(5), 433–433 [cit. 2019-11-11]. DOI: 10.1016/S0361-9230(99)00180-X. ISSN 03619230.
- GRAY, Sarah Ann, 2018. A short history of dog training. *Animal wellness magazine* [online]. 2018, **2018** [cit. 2019-08-26]. Dostupné z: <https://animalwellnessmagazine.com/history-dog-training/>.
- HAGGBLOOM, S.J., 2002. The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century. *Review of General Psychology*. **6**(2), 139–152.
- HAMMOND, S.T., 1882. *Practical Dog Training*. New York: FOREST AND STREAM PUBLISHING COMPANY.
- HARMON, Angela, 2019. Shock collar. *Salem Press Encyclopedia* [online]. [cit. 2019-10-22].
- HEJZLAROVÁ, Helena, 2016. Cesta k pozitivnímu posilování. In: *PESWEB* [online]. PESWEB, 2016 [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/cz/1958.cesta-k-pozitivnimu-posilovani>.
- Jak vybrat hračky pro psy, 2017. *Co vybrat: Nezávislé testy a recenze* [online]. [cit. 2020-06-25]. Dostupné z: www.covybrat.cz/nejlepsi-hracky-pro-psy/.
- Jak vybrat správné vodítko pro psa, 2019. In: *Zvěrokruh* [online]. [cit. 2019-11-07]. Dostupné z: <https://www.zverokruh-shop.cz/informace-a-akce/ve-znameni-dobre-rady/jak-vybrat-spravne-voditko-pro-psa>.

Jak vybrat správný náhubek pro psa, 2019. *Zvěrokruh* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.zverokruh-shop.cz/informace-a-akce/ve-znameni-dobre-rady/jak-vybrat-nahubek-pro-psa>.

Jak vybrat správný náhubek pro psa: Kovové náhubky, 2019. *Zvěrokruh* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.zverokruh-shop.cz/informace-a-akce/ve-znameni-dobre-rady/jak-vybrat-nahubek-pro-psa>.

Jak vybrat správný náhubek pro psa: Nylonové náhubky, 2019. *Zvěrokruh* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.zverokruh-shop.cz/informace-a-akce/ve-znameni-dobre-rady/jak-vybrat-nahubek-pro-psa>.

Jak vybrat správný náhubek pro psa: Plastové náhubky, 2019. *Zvěrokruh* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.zverokruh-shop.cz/informace-a-akce/ve-znameni-dobre-rady/jak-vybrat-nahubek-pro-psa>.

KAPLAN, Peter S. a Eliot HEARST, 1982. Bridging temporal gaps between CS and US in autoshaping: Insertion of other stimuli before, during, and after CS. *Journal of Experimental Psychology: Animal Behavior Processes*. **8**(2), 187–203. DOI: 10.1037/0097-7403.8.2.187. ISSN 1939-2184.

KIKUSUI, Takefumi, Miho NAGASAWA, Kensaku NOMOTO, Sayaka KUSE-ARATA a Kazutaka MOGI, 2019. Endocrine Regulations in Human–Dog Coexistence through Domestication. *Trends in Endocrinology*. **30**(11), 793–806. DOI: 10.1016/j.tem.2019.09.002. ISSN 10432760.

LIEBERMAN, David A., Donald C. MCINTOSH a Glyn V. THOMAS, 1979. Learning when reward is delayed: A marking hypothesis. *Journal of Experimental Psychology: Animal Behavior Processes*. **5**(3), 224–242. DOI: 10.1037/0097-7403.5.3.224. ISSN 1939-2184.

LINDSAY, Steven R., 2005. *Handbook of applied dog behavior and training*. Ames: Iowa State University Press. ISBN 978-081-3807-546.

MACKELLAR, Inga a Mat WARD, 2009. *Shock collars the shocking truth*. [online]. [cit. 2019-10-22]. Dostupné z: <https://www.apbc.org.uk/pet-owner-article/shock-collars-the-shocking-truth/>

MACKINTOSH, N. J., 1975. A theory of attention: Variations in the associability of stimuli with reinforcement. *Psychological Review*. **82**(4), 276–298. DOI: 10.1037/h0076778. ISSN 1939-1471.

MARITI, Chiara, Ludovica PIERANTONI, Claudio SIGHIERI a Angelo GAZZANO, 2017. Guardians' Perceptions of Dogs' Welfare and Behaviors Related to Visiting the Veterinary Clinic. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. **20**(1), 24–33. DOI: 10.1080/10888705.2016.1216432. ISSN 1088-8705.

- MCGOURTY, Christine. Origin of dogs traced. *BBC NEWS* [online]. 2002 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/2498669.stm>
- MELLOR, David, 2016. Moving beyond the “Five Freedoms” by Updating the “Five Provisions” and Introducing Aligned “Animal Welfare Aims”. *Animals*. **6**(10). DOI: 10.3390/ani6100059. ISSN 2076-2615.
- MILLER, Pat, 2012. *Pozitivní metody výchovy psa: cvičte a vychovávejte psa bez stresu, zloby a trestů*. Praha: Plot. ISBN 978-807-4280-900.
- MILLER, R.m., 1996. Counter-conditioning: a technique for quickly modifying unwanted behavior. *Journal of equine veterinary science (USA)* [online]. **16**(3), 94–96 [cit. 2019-11-11]. ISSN 07370806.
- MONGILLO, Paolo, Elisa PITTERI, Matteo CANDATEN a Lieta MARINELLI, 2016. Can attention be taught? Interspecific attention by dogs (*Canis familiaris*) performing obedience tasks. *Applied Animal Behaviour Science*. **182**, 30–37. DOI: 10.1016/j.applanim.2016.05.018. ISSN 01681591.
- NEVIN, John a., 1999. Analyzing Thorndike's law of effect: The question of stimulus-response bonds. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*. **72**(3), 447–450. DOI: 10.1901/jeab.1999.72-447. ISSN 00225002.
- NOVOTNÁ, Lenka, 2018. Na jihu Čech je řada kynologů, kteří patří ke světové špičce. In: *Deník.cz* [online]. Vltava Labe media, 2018 [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://ceskokrumlovsky.denik.cz/z-regionu/na-jihu-cech-je-rada-kynologu-kteri-patri-ke-svetove-spicke-20180221.html>.
- NOVOTNÁ, Zuzana. Výchova psa pomocí targetu. *UKECANÝ PES: Blog obchodu pro chovatele SpokojenýPes.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.spokojenypes.cz/vychova-psa-pomoci-targetu/>.
- Obedience: History* [online]. [cit. 2019-08-26]. Dostupné z: <https://www.akc.org/sports/obedience/resources/akc-obedience-history/>.
- Obojek kovový střední ostnatý 55cm Tommi, 2020. *VášChovatel.cz: Mám kvalitní krmiva pro Tvého mazlíčka* [online]. [cit. 2020-06-25]. Dostupné z: <https://www.vaschovatel.cz/32964-obojek-kovovy-stredni-ostnaty-55cm-tommi.html>.
- O nás: RNDr. František Šusta, PhD. In: *Trénink je rozhovor* [online]. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: http://www.treninkjehorohovor.cz/c_cz/762/o-nas/.
- Pamlskovníky pro psy - kapsičky, ledvinky i sáčky na pamlsky, 2020. *PETHOME* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: <https://pethome.cz/cs/339-pamlskovniky-pro-psy>.

Pamlskovník + sáčky na exkrementy Trixie Dog Activity MIX barev 2v1, 2020. *Spokojený pes.cz* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: <https://www.spokojenypes.cz/dog-activity-baggy-snack-2v1-pamlskovnik-sacky-na-trus-2v1/>.

PENZLIN, Heinz, 2004. Ivan Petrovič Pavlov erhält den Nobelpreis für Physiologie. *Biologie in unserer Zeit*. **34**(6), 398-400. ISSN 0045205X.

PLHÁKOVÁ, Alena, 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, s. 153–154. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-x.

POLSKY, Rh, 1994. ELECTRONIC SHOCK COLLARS - ARE THEY WORTH THE RISKS. *JOURNAL OF THE AMERICAN ANIMAL HOSPITAL ASSOCIATION* [online]. **30**(5), 463–468 [cit. 2019-10-22]. ISSN 05872871.

Porovnání pomůcek k zabránění tahání na vodítku, 2020. *Psi Hrátky.cz* [online]. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.psihratky.cz/hracky-pro-psy/14-INFO-K-PRODUKTUM/29-Porovnani-pomucek-proti-tahani>.

PRYOR, Karen, 1999. *Don't shoot the dog!: the new art of teaching and training / Karen Pryor*. ISBN 0553380397.

PRYOR, Karen, 2009. *Reaching the animal mind: clicker training and what it teaches us about all animals*. New York: Scribner. ISBN 978-0-7432-9776-9.

RHOLETTER, Wylene, 2019. Operant conditioning. *Salem Press Encyclopedia* [online]. [cit. 2019-11-11].

ROSEN, Meghan, 2013. Canine genealogy: Competing clues confuse story of dog domestication. *Science News*. **184**(13), 31. ISSN 00368423.

SAMOILOV, Vladimir O., 2007. Ivan Petrovich Pavlov (1849–1936)*. *Journal of the History of the Neurosciences*. **16**(1–2), 74–89. DOI: 10.1080/09647040600793232. ISSN 0964-704X.

SERPELL, James, 1995. *The domestic dog: its evolution, behaviour, and interactions with people / edited by James Serpell ; pencil drawings by Priscilla Barrett*. Cambridge University Press. ISBN 9780521425377.

SCHILDER, Matthijs B.H a Joanne A.M VAN DER BORG, 2004. Training dogs with help of the shock collar: short and long term behavioural effects. *Applied Animal Behaviour Science*. **85**(3–4), 319–334. DOI: 10.1016/j.applanim.2003.10.004. ISSN 01681591.

SKINNER, B. F., 1990. *The behavior of organism*. USA: B. F. Skinner Foundation.

SMOLÍKOVÁ, Alena, 2016. O mně. In: *Online kurzy dogdancing* [online]. Webnode, 2016 [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.freestyledogs.cz/o-mne/>

SMOLÍKOVÁ, Alena. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2019 Dec 9 [cited 2020 Mar 12]. [11 paragraphs].

SMOLÍKOVÁ, Alena. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2019 Jan 24 [cited 2020 Mar 12]. [1 paragraph].

STAHOVACÍ A POLOSTAHOVACÍ OBOJKY PRO PSY, 2020. *Obojky.cz* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.obojky.cz/obojky-nylonove-stahovaci-a-polostahovaci-obojky?sort=14&itemsPerPage=36>.

STEELE, Michael A., 2018. Habituation and sensitization. *Salem Press Encyclopedia of Health*.

ŠUSTA, František. Re: Bakalářská práce (ČZU v Praze) – metody výcviku psů [Internet]. Message to: Barbora Mačugová. 2020 Jan 28 [cited 2020 Mar 12]. [12 paragraphs].

THORNDIKE, Edward Lee, 1911. *Animal intelligence: Experiment studies*. New York: TTE MACMILLAN COMPANY.

TODD, Zazie, 2018. Barriers to the adoption of humane dog training methods. *Journal of Veterinary Behavior*. **25**, 28–34. DOI: 10.1016/j.jveb.2018.03.004. ISSN 15587878.

TOPÁL, József, Richard W. BYRNE, Ádám MIKLÓSI a Vilmos CSÁNYI, 2006. Reproducing human actions and action sequences: “Do as I Do!” in a dog. *Animal Cognition*. **9**(4), 355–367. DOI: 10.1007/s10071-006-0051-6. ISSN 1435-9448.

Ultrazvuková pišťalka malá, 2020. *Psí Hrátky.cz* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: <https://www.psihratky.cz/hracky-pro-psy/eshop/2-1-ROZVIJIME-MYSL/-4-/5/2070-Ultrazvukova-pistalka-mala>

Ultrazvuková pišťalka pro psy Reedog, 2020. *Elektro Obojky: Elektronické obojky pro psy* [online]. [cit. 2020-06-25]. Dostupné z: www.elektro-obojky.cz/vycvikove-pomucky-pro-psy/ultrazvukova-pistalka-pro-psy-reedog.

VIGNE, Jean-Denis, 2011. The origins of animal domestication and husbandry: A major change in the history of humanity and the biosphere. *Comptes Rendus Biologies*. **334**(3), 171–181. DOI: 10.1016/j.crv.2010.12.009. ISSN 16310691.

Výcviková HALTI ohlávka: Působení halti ohlávky, 2012. *INTERNETOVÝ MAGAZÍN O PSECH: zajímavosti - výchova a výcvik psa - rady návody* [online]. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.sportovni-kynologie.cz/vycvik-psa/vycvikove-pomucky/vycvikova-halti-ohlavka/>.

WANG, Tengfei, Karl SCHWEIZER a Xue Zhu REN, 2019. Executive Control in Learning: Evidence for the Dissociation of Rule Learning and Associative Learning. *Advances in Cognitive Psychology*. **15**(1), 41–51. DOI: 10.5709/acp-0255-8. ISSN 18951171.

Women of History: Dorothy Harrison Eustis, 2018. *The Mary Baker Eddy library* [online]. [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.marybakereddylibrary.org/research/women-of-history-dorothy-harrison-eustis/>

ZELLER, Ulrich a Thomas GÖTTERT, 2019. The relations between evolution and domestication reconsidered - Implications for systematics, ecology, and nature conservation. *Global Ecology and Conservation*. **20**. DOI: 10.1016/j.gecco.2019.e00756. ISSN 23519894.

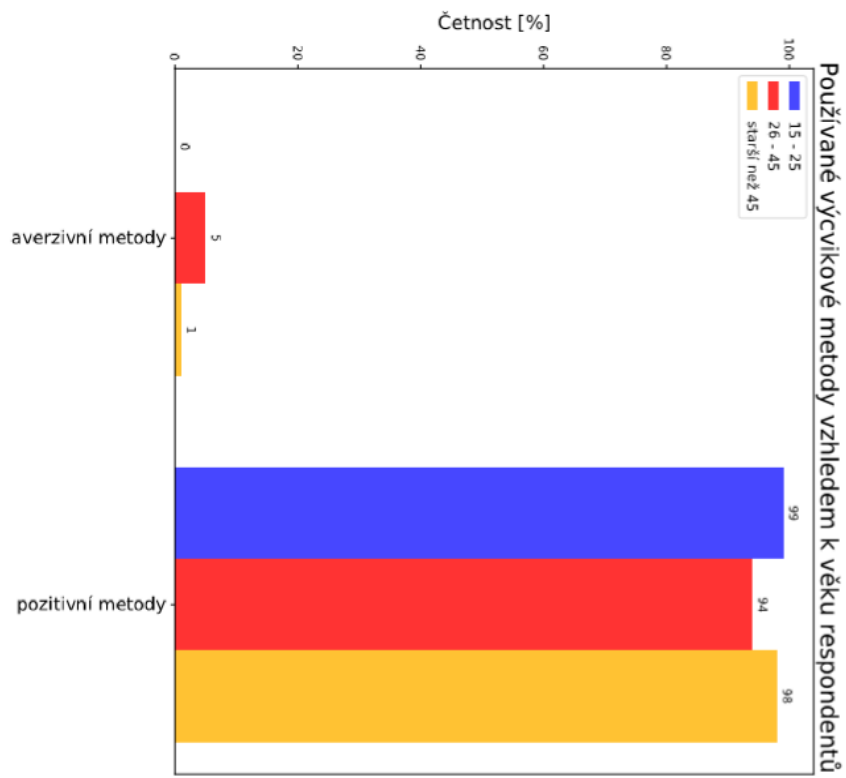
Seznam Grafů:

Graf 1: Věkové rozložení respondentů.....	21
Graf 2: Pohlaví respondentů.....	21
Graf 3: Velikost cvičeného plemene psa.....	22
Graf 4: Zkušenost s výcvikem.....	22
Graf 5: Jak respondenti provádí výcvik	23
Graf 6: Užívané výcvikové metody	23
Graf 7: Používané výcvikové metody vzhledem k věku respondentů	47
Graf 8: Využití psích škol vzhledem k pohlaví respondentů	47
Graf 9: Využití psí školy vzhledem k velikosti psa	48
Graf 10: Užívané výcvikové pomůcky vzhledem k věku respondentů.....	49
Graf 11: Užívané výcvikové pomůcky vzhledem ke zkušenostem respondentů	50
Graf 12: Použití výcvikových pomůcek vzhledem k velikosti psa	51

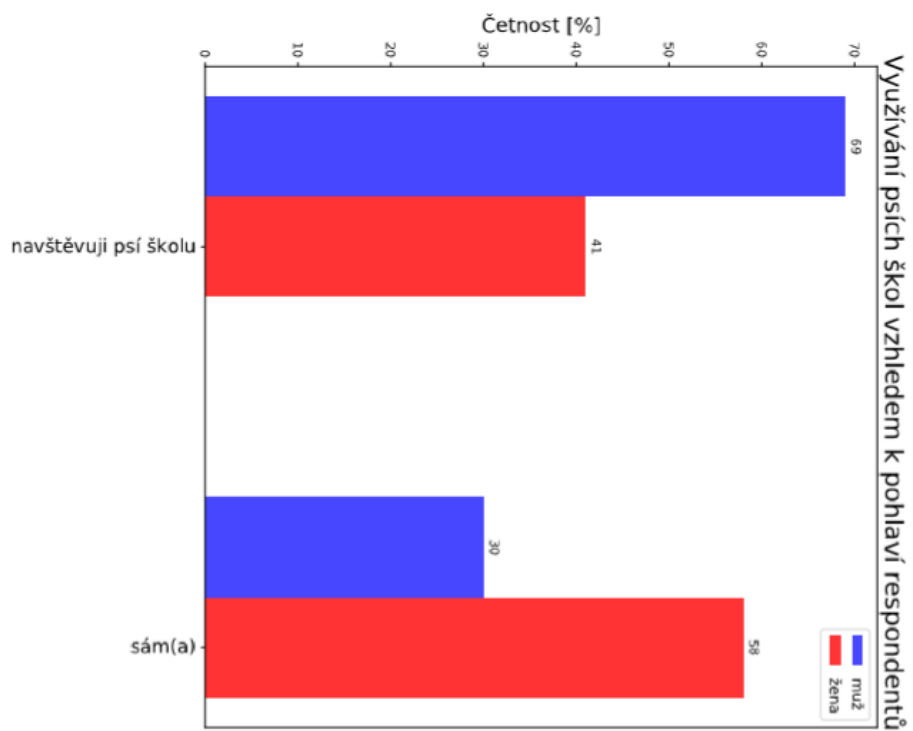
Seznam Tabulek:

Tabulka 1: četnost užívání výcvikových pomůcek	24
Tabulka 2: respondenty doplněné užívané výcvikové pomůcky	24

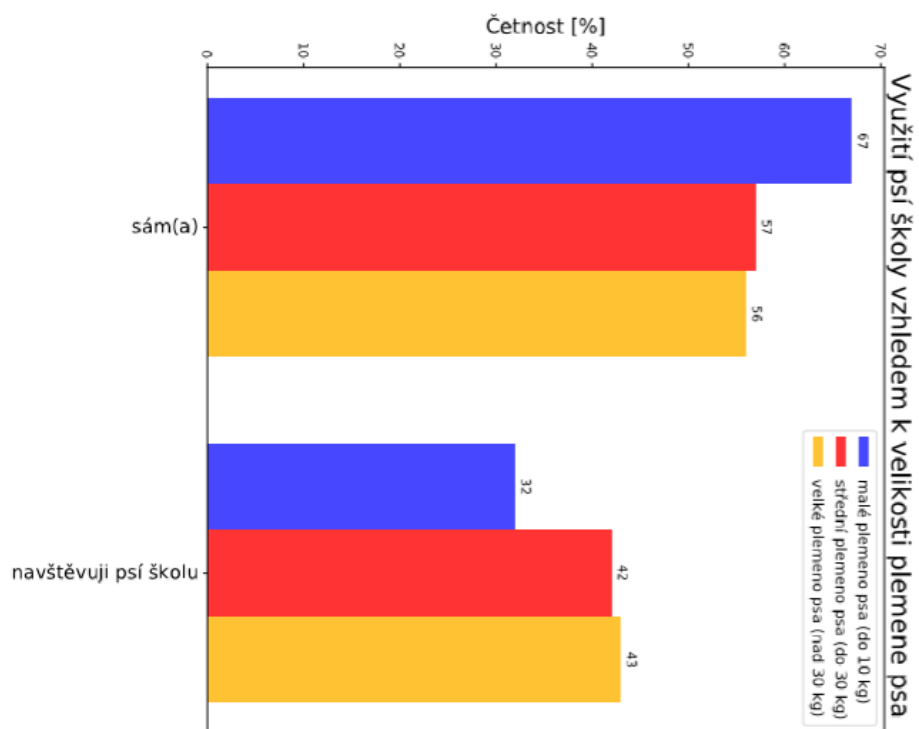
8 Přílohy



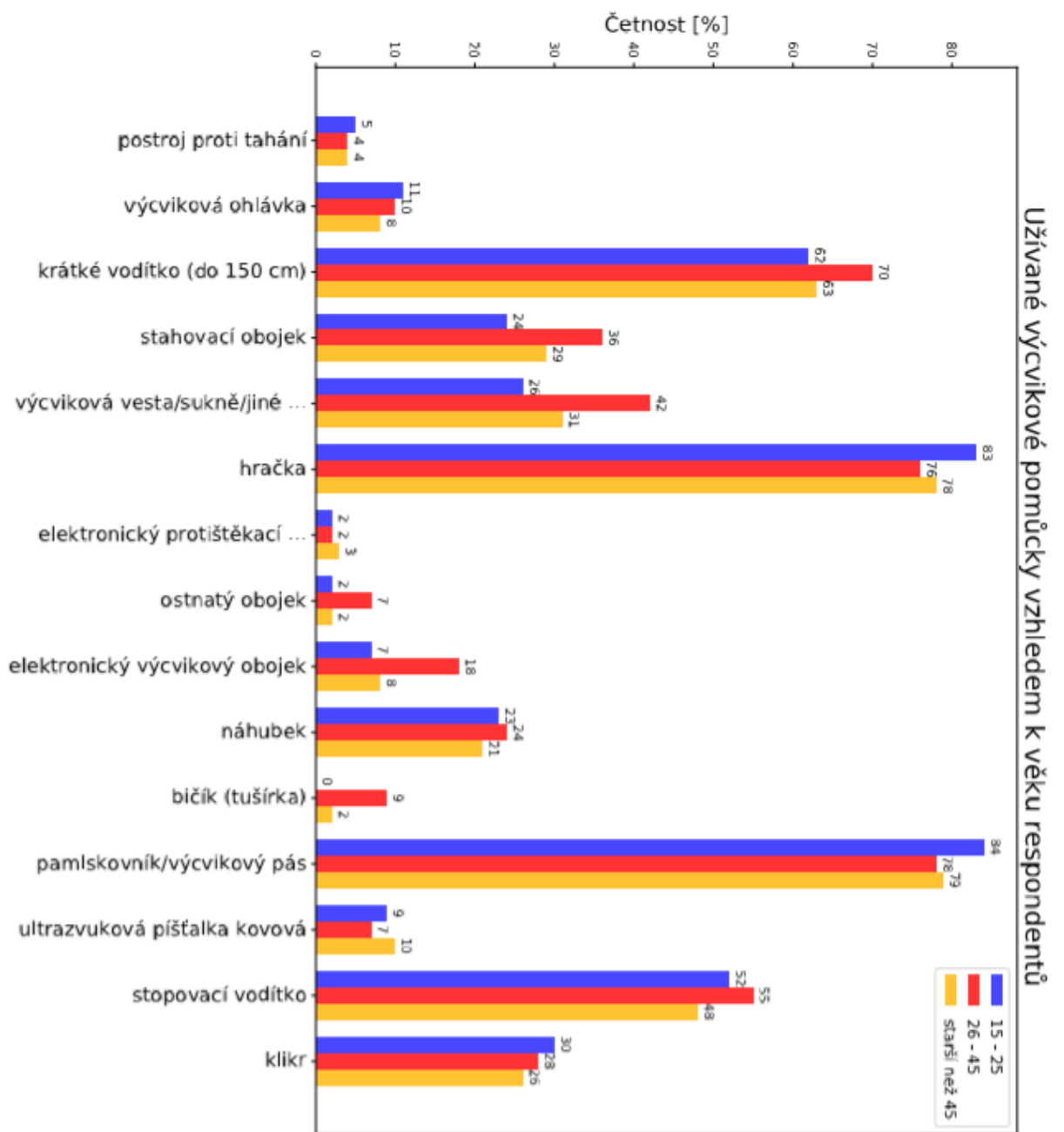
Graf 7: Používané výcvikové metody vzhledem k věku respondentů



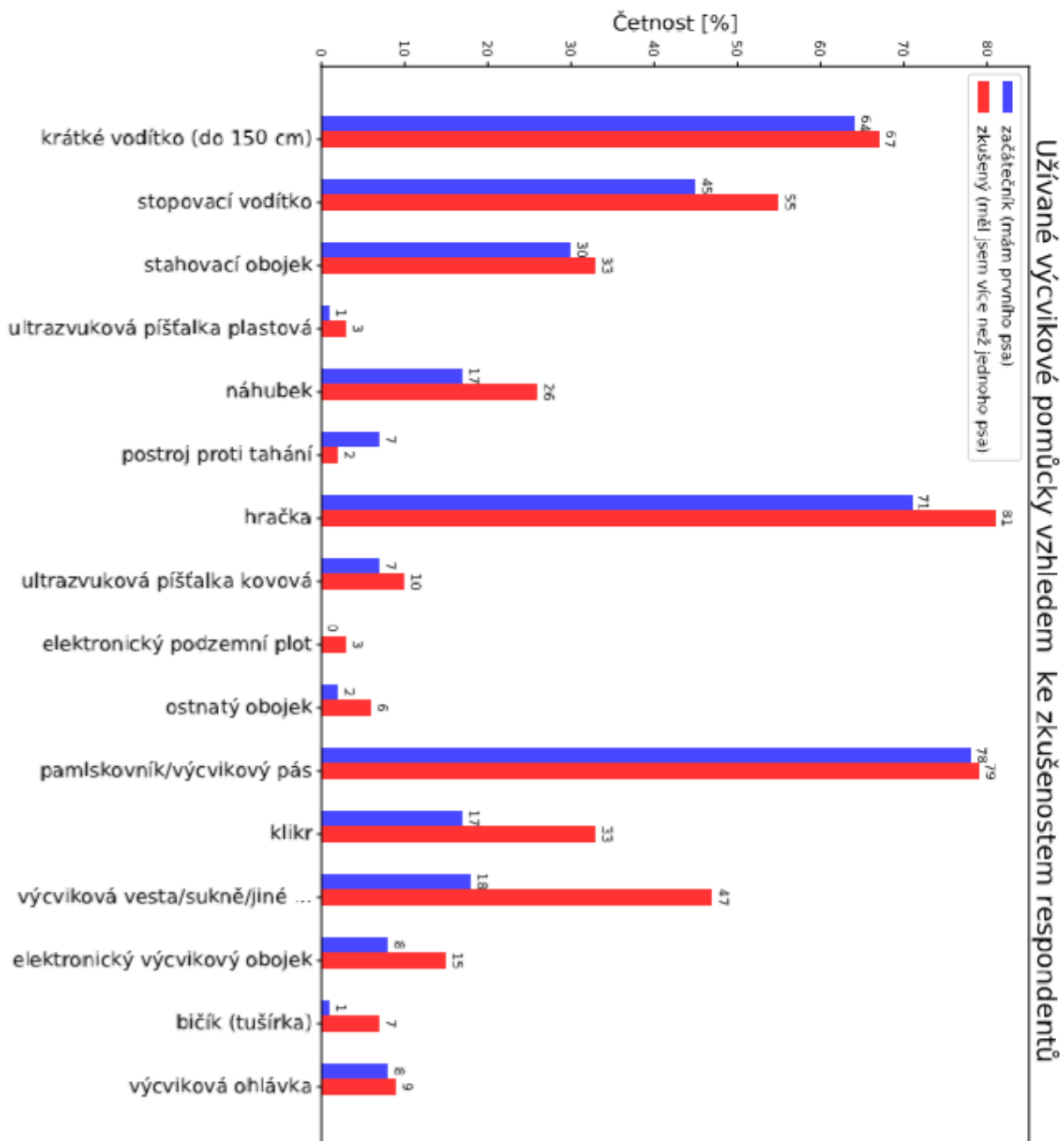
Graf 8: Využití psích škol vzhledem k pohlaví respondentů



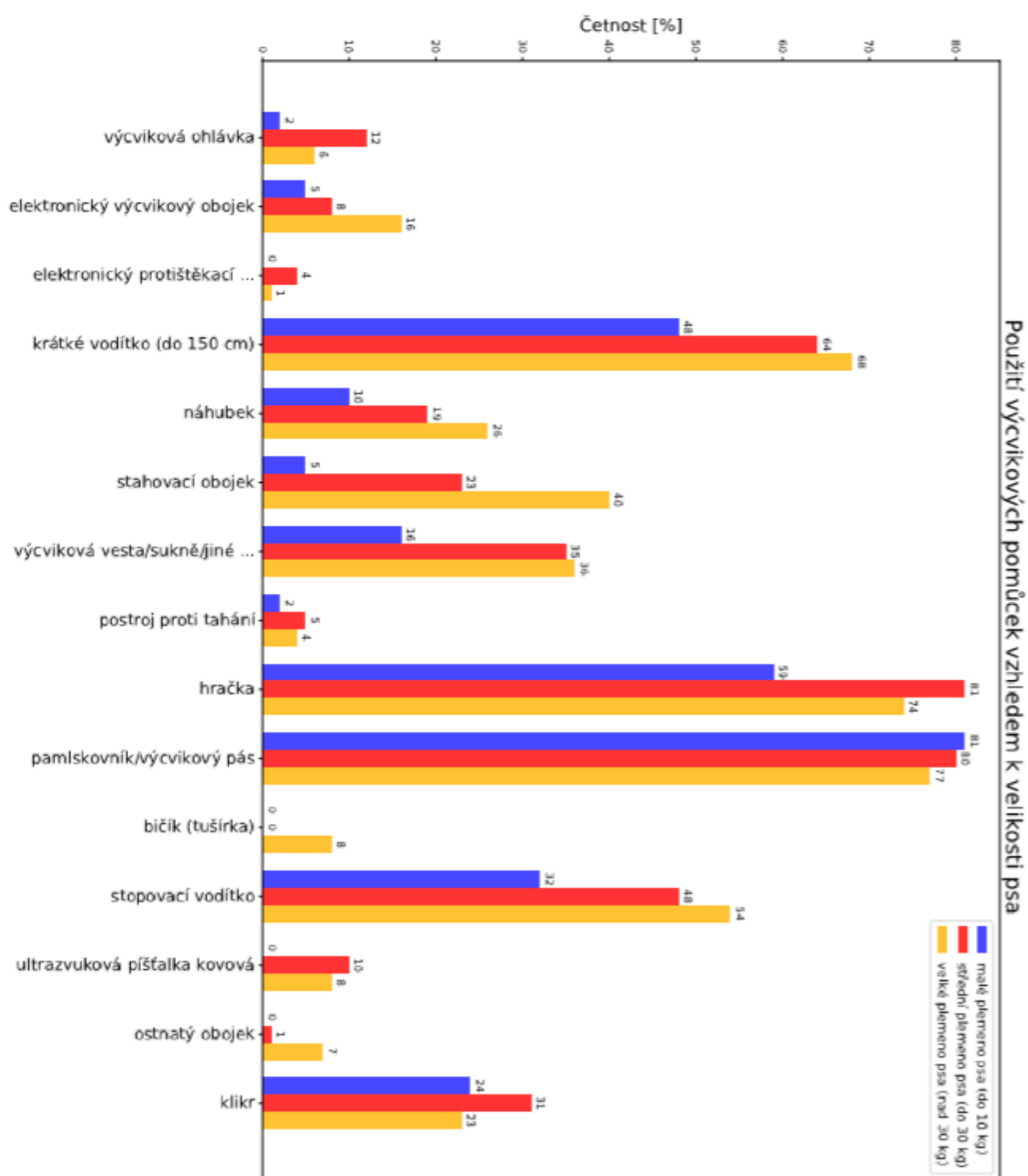
Graf 9: Využití psí školy vzhledem k velikosti psa



Graf 10: Užívané výcvikové pomůcky vzhledem k věku respondentů



Graf 11: Užívané výcvikové pomůcky vzhledem ke zkušenostem respondentů



Graf 12: Použití výcvikových pomůcek vzhledem k velikosti psa